

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ΄ Γυμνασίου

ΤΟΜΟΣ 1

—ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ—

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Στέλλα Σωτηρίου

Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκ-
παίδευσης

Στυλιανή Κορδονούρη

Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκ-
παίδευσης

Αικατερίνη Ζαφρανίδου

Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός Β/
θμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αναστασία Αθανασούλα-Ρέππα

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Α.
Σ.ΠΑΙ.ΤΕ

Βασίλειος Μπούρμπουλας

Σχολικός Σύμβουλος

Σοφία Ροδίτου

Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Κλειώ Γκιζελή

Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνιος Μαστραπάς

Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ**

Παύλος Μάραντος

Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών
Επιστημών στο Π.Ι.

Νικόλαος Πετρόπουλος
Σύμβουλος Κοινωνιολογίας στο Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Παύλος Μάραντος
Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών
Επιστημών στο Π.Ι.

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

**«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ -
MULTIMEDIA A.E.»**

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέρ-
γεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξε-
ων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμ-
μάτων σπουδών και συγγραφή
νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ιν-
στιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και πα-
ραγωγή υποστηρικτικού εκπαι-
δευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνά-
σιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έρ-
γου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσας

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου

**Αναπληρωτές Επιστημονικοί
Υπεύθυνοι Έργου**

Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού
Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδα-
γωγικού Ινστιτούτου

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο
75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνι-
κό Ταμείο και 25% από εθνι-
κούς πόρους.**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Στέλλα Σωτηρίου
Στυλιανή Κορδονούρη
Αικατερίνη Ζαφρανίδου**

**Η συγγραφή και η επιστημονική
επιμέλεια του βιβλίου πραγμα-
τοποιήθηκε υπό την αιγίδα του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

**Κοινωνική και
Πολιτική Αγωγή**

Γ' Γυμνασίου

Ι. Τ. Υ. Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Δύο λόγια για το βιβλίο

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου έχει στόχο να σε βοηθήσει να γνωρίσεις τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα. Τα θέματα που θα μελετήσεις σε αυτό το βιβλίο δεν είναι γνώσεις για αποστήθιση, είναι γνώσεις απαραίτητες για την πολιτική σου παιδεία, αποτελούν ευκαιρίες να αναπτύξεις διάλογο, να συνεργαστείς με τους συμμαθητές σου, να δραστηριοποιηθείς για τα κοινωνικά προβλήματα γύρω σου. Με τον ίδιο τρόπο, αύριο ως πολίτης, θα μπορείς με διάλογο και κοινωνική αλληλεγγύη να λύνεις τα προβλήματά σου: τα τοπικά, τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά, τα παγκόσμια προβλήματα.

Για το λόγο αυτό το βιβλίο έχει

πολλά επίκαιρα σχόλια που θα συζητήσεις με τους συμμαθητές σου στο μάθημα. Μέσα από τη συζήτηση θα προβληματιστείς για τα ποικίλα θέματα και θα διαμορφώσεις τις δικές σου θέσεις, γνώμες και απόψεις.

Έχει ακόμα πολλές ιδέες για δραστηριότητες και εργασίες, γιατί η γνώση της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας δε σταματά σε αυτό το μάθημα, ούτε στην τάξη σου.

Η γνώση αυτή:

Αποτυπώνεται στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο, στο διαδίκτυο, στην τηλεόραση, στον τύπο, γι' αυτό και όλα αυτά θα τα βρίσκεις συχνά στο βιβλίο σου.

Δοκιμάζεται κάθε στιγμή της ζωής σου, όταν θα χρειαστεί να αναζητήσεις τη βοήθεια μιας υπηρεσίας, να κατανοήσεις και να πάρεις θέση για

ένα πρόβλημα, όπως αυτό του περιβάλλοντος, του πολέμου ή του ρατσισμού.

Το βιβλίο σου δίνει πολλές ευκαιρίες να γνωρίσεις τους τρόπους με τους οποίους θα αναζητάς τις πληροφορίες και τις γνώσεις που σου χρειάζονται κάθε φορά στη ζωή. Χωρίζεται σε τέσσερις μεγάλες ενότητες, όσα και τα επίπεδα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής που συμμετέχεις.

Η πρώτη ενότητα, παρουσιάζει την κοινωνική πραγματικότητα που ζεις σήμερα και τους τρόπους που αυτή οργανώνεται (Κεφάλαια 1 – 6).

Η δεύτερη την οργάνωση της Πολιτείας στην οποία συμμετέχεις ως νέος και αυριανός πολίτης (Κεφάλαια 7 – 12).

Η τρίτη την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία επίσης ανήκεις (Κεφάλαιο 13).

Η τέταρτη τη Διεθνή Κοινότητα, την παγκόσμια δηλαδή κοινωνία, της οποίας είσαι μέλος (Κεφάλαιο 14).

Και οι τέσσερις ενότητες οργανώνονται σε επιμέρους Κεφάλαια και μαθήματα. Κάθε μάθημα, για να σε βοηθήσει, έχει γραμμένες έντονα τις λέξεις-κλειδιά και στο τέλος αναφέρει σε σχεδιάγραμμα τις βασικές έννοιες. Για την επανάληψή σου, θα βρεις στο τέλος κάθε Κεφαλαίου ερωτήσεις όλων των τύπων στο Κριτήριο Αυτοαξιολόγησής σου.

Ελπίζουμε το βιβλίο να σου δώσει την ευκαιρία να συνεργαστείς με κέφι και ενδιαφέρον στο πλαίσιο του μαθήματος.

Η βιβλιογραφία του γνωστικού αντικείμενου καταχωρίζεται στο βιβλίο του καθηγητή.

Εισαγωγή: Αναγκαιότητα της δια- θεματικής προσέγγισης

Η σύγχρονη πραγματικότητα γίνεται ολοένα και περισσότερο σύνθετη και παγκόσμια. Ένα γεγονός, όπως π.χ. η καταστροφή του δάσους στον Αμαζόνιο έχει συνέπειες στο κλίμα όλου του πλανήτη με αρνητικά αποτελέσματα στην οικονομία, στην υγεία και στη ζωή όλων.

Αυτή η πραγματικότητα δημιουργεί την ανάγκη: α) συνεργασίας όλων των επιστημών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και β) απόκτησης από τον πολίτη βασικών γνώσεων σε θέματα ποικίλων επιστημονικών τομέων, ώστε να μπορεί να τοποθετείται υπεύθυνα στα διάφορα θέματα.

Αύριο, ως πολίτης, θα κληθείς να

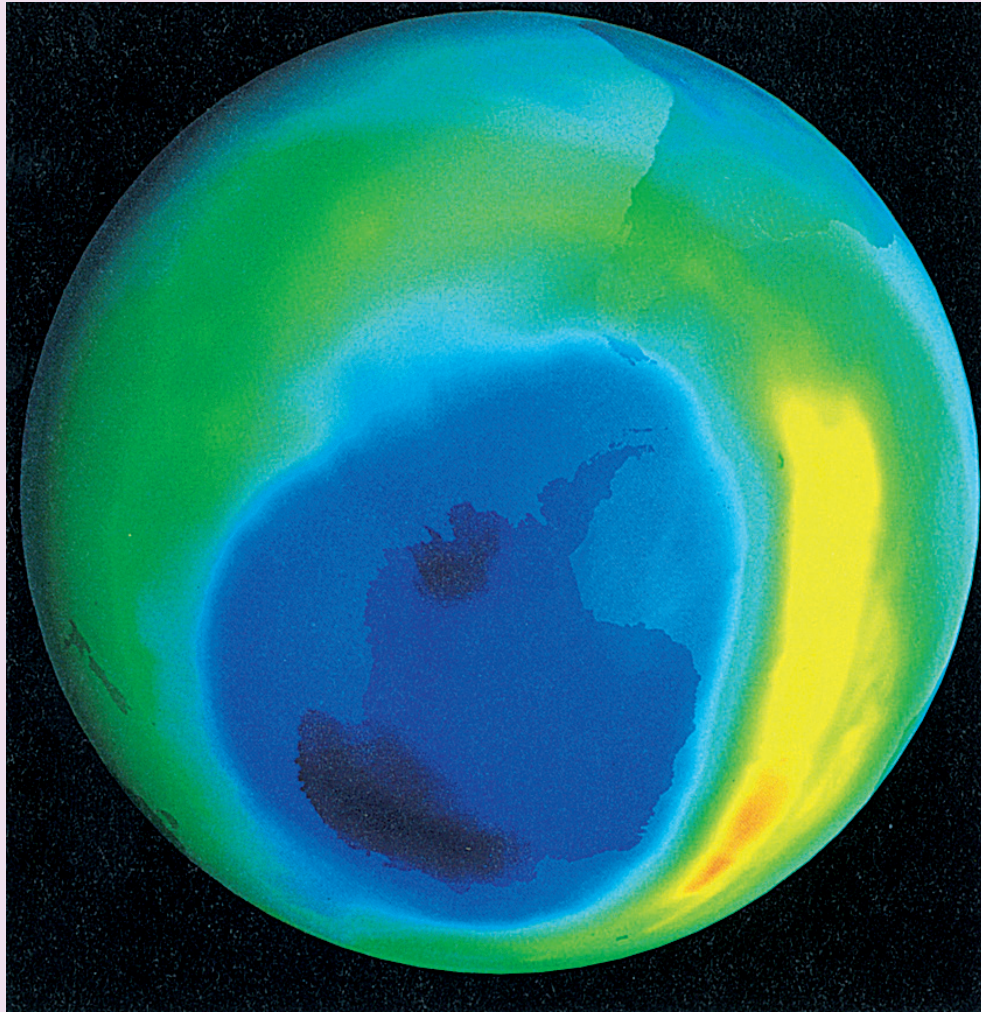
πάρεις μια θέση σε ένα πρόβλημα που αφορά π.χ. το περιβάλλον. Θα χρειαστεί να πάρεις θέση δημόσια σε μια συζήτηση ή μια διαμαρτυρία για τη χρήση ενός φυτοφαρμάκου, να επιλέξεις τη Δημοτική Αρχή με βάση τις θέσεις της για την αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της περιοχής σου, ή να επιλέξεις τους βουλευτές ή ευρωβουλευτές σου με βάση και τις απόψεις τους για σχετικά θέματα. Για να τοποθετηθείς σωστά και υπεύθυνα σε αυτά τα ζητήματα απαιτείται να έχεις βασικές γνώσεις π.χ. χημείας για να γνωρίζεις πόσο επικίνδυνες μπορεί να είναι οι χημικές ουσίες που χρησιμοποιήθηκαν ως συντηρητικό στα τρόφιμα που προμηθεύεσαι, φυσικής για να κατανοήσεις το μέγεθος του κινδύνου από τις κεραίες ή τις γραμμές μεταφοράς

υψηλής τάσης ενός αναπτυξιακού σχεδίου στο νομό, βιολογίας για να κατανοήσεις την επίδραση των παραπάνω ακτινοβολιών στα κύτταρα και το γενετικό υλικό (DNA). Παράλληλα πρέπει να έχεις βασικές γνώσεις κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, για να γνωρίζεις τους αρμόδιους για τα θέματα φορείς και τους τρόπους δικής σου ενημέρωσης και παρέμβασης (δίκαιο, πολιτική επιστήμη), την εθνική, ευρωπαϊκή (ευρωπαϊκό δίκαιο) και διεθνή νομοθεσία (διεθνές δίκαιο) που προασπίζεται τα δικαιώματά σου. Τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι κοινωνικά προβλήματα, επομένως βασικές γνώσεις κοινωνιολογίας θα σε βοηθήσουν να κατανοήσεις τα αίτια και τις επιδράσεις του προβλήματος στην οικονομία και την κοινωνία

ευρύτερα. Τέλος, η γνώση της ιστορίας του τόπου σου, θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις καλύτερα τις ανάγκες του και να υποστηρίξεις τις ορθότερες λύσεις. Σήμερα, οι επιστήμες πρέπει να συνεργάζονται για να προτείνουν αποτελεσματικές λύσεις στα διάφορα θέματα (διεπιστημονικότητα) και τα άτομα πρέπει να μπορούν να συνδυάσουν βασικές γνώσεις από όλους τους επιστημονικούς τομείς για να τοποθετούνται στα πολύπλοκα προβλήματα που δημιουργούνται. Αυτό απαιτεί μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης και εκπαίδευσης (γνώσης), που πρέπει να καλλιεργεί την κρίση και να συνδυάζει γνώσεις από διάφορους τομείς (διαθεματική προσέγγιση της γνώσης).

Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής θα αποκτήσεις

γνώσεις που προέρχονται από τις επιστήμες της Κοινωνιολογίας, η οποία μελετά την οργάνωση των σχέσεων που αναπτύσσονται σε μία κοινωνία, του Δικαίου το οποίο έχει αντικείμενο τη μελέτη των νόμων, των Ευρωπαϊκών Σπουδών, οι οποίες αφορούν την οργάνωση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Πολιτικής Επιστήμης, η οποία μελετά την οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας και την πολιτική δράση και τέλος του Διεθνούς Δικαίου, που ασχολείται με τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Παράλληλα, θα καλλιεργήσεις τις γνώσεις σου στην Ιστορία, τη Βιολογία, τη Φυσική, την Οικονομία, την Τέχνη (Λογοτεχνία, Κινηματογράφος, Ζωγραφική) και τη Γεωγραφία.

φωτ. 1 Η τρύπα του όζοντος, όπως καταγράφηκε από τη NASA τον Οκτώβριο του 1995, καλύπτει ένα μέρος του Ν. Πόλου (βιολετί χρώμα) ίσο περίπου με τη Νότιο Αμερική. Ποια σχέση μπορεί να έχει η αγορά ενός οικιακού ψυγείου ή κλιματιστικού με την κατάσταση της ατμόσφαιρας του πλανήτη; Επιστήμονες και

Οικολογικές Οργανώσεις απέδειξαν τη σχέση της τρύπας του όζοντος στη στρατόσφαιρα με τη χρήση φρέοντος στα ψυγεία και τα κλιματιστικά. Το Βρετανικό τμήμα της Greenpeace σε συνεργασία με το Παν/μιο του South Bank Polytechnic, κατασκεύασαν οικολογικό οικιακό ψυγείο, αντικαθιστώντας το φρέον με προπάνιο. Μετά από πιέσεις Οικολογικών Οργανώσεων και πολιτών οι Διεθνείς Συνδιασκέψεις για το περιβάλλον απαγόρευσαν τη χρήση του φρέοντος στις παραπάνω συσκευές.

Να συζητήσετε στην τάξη ανάλογες περιπτώσεις από την επικαιρότητα που γνωρίζετε. Γιατί σήμερα ο πολίτης πρέπει να ενημερώνεται και να διαθέτει βασικές επιστημονικές γνώσεις σε διάφορους τομείς;

Κατάσταση του κόσμου

Αναλογία εγγραμμάτων ενηλίκων

Προσδόκιμο
όριο ζωής

Κατά κεφαλήν
εισόδημα
(δολ. ΗΠΑ)

Κατάστα-
ση παιδι-
κής θνη-
σιμότητας

Υποσαχάρια Αφρική	460	46	50	174
Μ. Ανατολή - Β. Αφρική	1.359	67	53	58
Ν. Ασία	461	63	47	97
Αν. Ασία - Ειρηνικός	1.232	69	81	43

Λατ. Αμερική - Καραϊβική	3.362	70	85	34
Πρώην Ανατ. χώρες - Βαλτική	1.742	69	96	41
Βιομηχανικές χώρες	26.214	78	97	7
Αναπτυσσόμενες χώρες	1.154	62	67	90
Ελάχιστα αναπτυσσόμενες χώρες	277	49	43	158
Παγκόσμια	5.073	63	70	82
ΕΛΛΑΔΑ	11.660	78	97	5

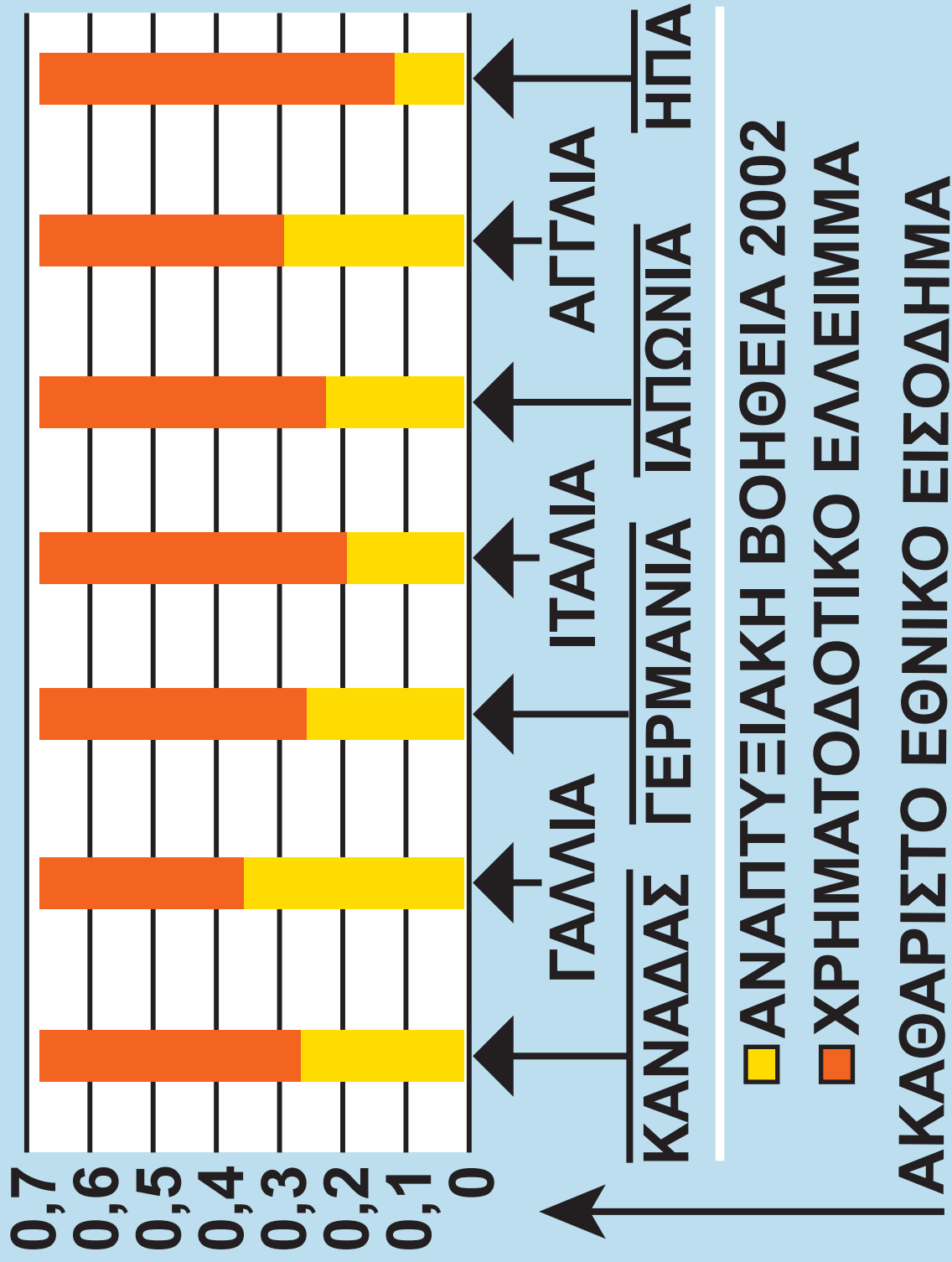
πίνακας 1. Πηγή Unicef 2004

Οι στατιστικοί πίνακες αποτελούν σημαντική πηγή γνώσης και ενημέρωσης για σοβαρά θέματα που ενδιαφέρουν τον πολίτη. Ο παραπάνω πίνακας αφορά την παγκόσμια οικονομική κατάσταση.

Από ποιους επιστημονικούς κλάδους απαιτείται να έχει βασικές γνώσεις ο αναγνώστης για να κατανοήσει σε βάθος την εικόνα του κόσμου που δίνει ο συγκεκριμένος στατιστικός πίνακας; Πόσο σημαντικό είναι να αναγράφεται η πηγή και η χρονολογία σε ένα στατιστικό πίνακα; Ποια συμπεράσματα για το κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας μπορούν να εξαχθούν από τον πίνακα;

Χρηματοδοτικό έλλειμμα

πίνακας 2. Πηγή ΟΗΕ 2004

Οι 7 πλουσιότερες χώρες του κόσμου (G7) δεσμεύτηκαν να αποδίδουν το 0,7% του εθνικού τους πλούτου ως επίσημη βοήθεια ανάπτυξης στον τρίτο κόσμο. Ο παραπάνω πίνακας δείχνει πόσο εκπλήρωσαν τις δεσμεύσεις τους.

Να σχολιάσετε τα συμπεράσματά σας.

Μέρος Α

Το άτομο και η κοινωνία

1 Εισαγωγικές έννοιες

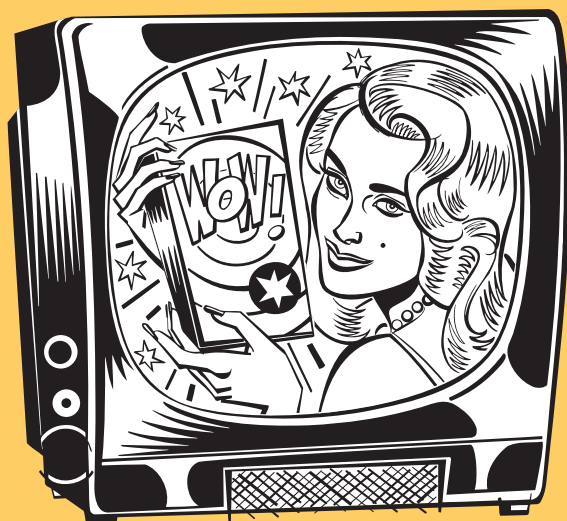
- Άτομο «φύσει κοινωνικό ον»
- Τι είναι κοινωνία
- Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο θα γνωρίσεις τις έννοιες της κοινωνίας και του πολιτισμού που επηρεάζουν καθοριστικά τη συμπεριφορά όλων μας.

Μπορείς να διαβάσεις λογοτεχνικά έργα από τα Νεοελληνικά σου Αναγνώσματα για να κατανοήσεις ότι οι συμπεριφορές των ανθρώπων καθορίζονται από την κοινωνία στην οποία ζουν. Κλασικά λογοτεχνικά έργα όπως «Οι Άθλιοι» του Β. Ουγκώ, «Ο Ροβινσών Κρούσος» του Ντ. Νταφόε περιγράφουν γλαφυρά την επίδραση της κοινωνικής πραγματικότητας στη ζωή και την προσωπικότητα των ατόμων.

Εκτός από τη λογοτεχνία και ο κινηματογράφος είναι ένα μέσο που μπορεί να σε βοηθήσει να κατανοήσεις τα θέματα που θίγονται σε αυτό το βιβλίο. Στη διάρκεια της χρονιάς μπορείς να επιλέξεις και να δεις τις ταινίες που προτείνονται στις εισαγωγές των κεφαλαίων. Ταινίες όπως «Μοντέρνοι καιροί» του Τσάρλυ Τσάπλιν, «Αγέλαστος πέτρα» του Φ. Κουτσάφτη, «Ένα αγρίμι στην πόλη» του Φ. Τρυφώ, αλλά και όλες οι ταινίες, που προτείνονται στα επόμενα

κεφάλαια, θα σου δείξουν τις επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το διαδίκτυο αποτελεί σήμερα ένα σημαντικό μέσο για άντληση πληροφοριών, ενημέρωση και γνώση. Μπορείς να το χρησιμοποιείς για να αντλείς πληροφορίες που θα συμπληρώνουν και θα επεξηγούν

το μάθημά σου. Για το πρώτο αυτό κεφάλαιο μπορείς να επισκεφτείς τις ιστοσελίδες περιοδικών όπως το «Γαιόραμα» και το National Geographic στις διευθύνσεις www.georama.gr και www.nationalgeographic.gr αντίστοιχα.

Από αυτές τις ιστοσελίδες μπορείς να αναζητήσεις πληροφορίες για διαφορετικούς πολιτισμούς και κοινωνίες. Μπορείς να τις συζητήσεις στην τάξη και να ενημερώσεις τους συμμαθητές σου. Θα αντιληφθείς με αυτό τον τρόπο την έννοια της κοινωνίας και των πολιτισμών, που μπορεί να διαφέρουν αλλά αποτελούν κοινή ανάγκη και δημιουργία του ανθρώπου στον πλανήτη.

1.1 Άτομο: «φύσει κοινωνικό ον»

Από την πρώτη του εμφάνιση το ανθρώπινο είδος ζει κοινωνικά. Η κοινωνική συμβίωση είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης, όπως είπε ο Αριστοτέλης.

Την «ανθρώπινη φύση», όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, την οφείλουμε βασικά στην κοινωνική μας συμβίωση. Η κοινωνικότητα, δηλαδή η ανάγκη του ανθρώπου για κοινωνική συμβίωση, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του ανθρώπινου πολιτισμού. Με αυτό τον τρόπο, όλοι μας σήμερα διαθέτουμε:

- Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με όλους τους ανθρώπους στον πλανήτη.

Ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφορές τους οι άνθρωποι σε όλον τον πλανήτη, ζουν, επικοινωνούν, επεμβαίνουν στο περιβάλλον, εντάσσονται σε μικρές ή μεγάλες ομάδες και δημιουργούν, ικανοποιώντας κοινές ανάγκες και στόχους.

• Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με ορισμένους μόνον ανθρώπους, αυτούς με τους οποίους μοιραζόμαστε έναν κοινό πολιτισμό*. Τέτοια χαρα-

*** πολιτισμός: Ο πολιτισμός, εκτός από τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις τέχνες, τα γράμματα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα, περιλαμβάνει τις καθημερινές συνήθειες και συμπεριφορές των ανθρώπων, τους τρόπους που ζουν, εργάζονται, συμπεριφέρονται και ψυχαγωγούνται.**

κτηριστικά είναι η γλώσσα, η θρησκεία, οι αξίες κ.ά.

- Κάποια χαρακτηριστικά μοναδικά, τα οποία χαρακτηρίζουν και διακρίνουν τη μοναδική προσωπικότητα κάθε ανθρώπου.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ

	Ανθρώπων	Ζώων
Μορφή	Κοινωνία	Αγέλη Σμήνος Κυψέλη
Συγκρότηση	Λογική και (ή) Συναισθηματική δημιουργία	Ενστικτώδης

	Ανθρώπων	Ζώων
Μορφή	Ποικίλλει στο χώρο, μεταβάλλεται στο χρόνο	Σταθερή στο χώρο και χρόνο
Εξάρτηση από άμεσο φυσικό περιβάλλον	Περιορισμένη (αντιστρόφως ανάλογη με την τεχνολογία)	Άμεση και απόλυτη
Δυνατότητα δημιουργίας τεχνητού περιβάλλοντος	Απεριόριστη (περιορίζεται μόνο από την τεχνολογία)	Περιορισμένη (κυρίως στην κατασκευή φωλιάς)

πίνακας 1.1 Οι κυριότερες διαφορές της ανθρώπινης κοινωνίας από τις μορφές συλλογικής ζωής των ζώων.

Αφού μελετήσετε τον παραπάνω πίνακα, να συζητήσετε τις διαφορές που εντοπίζετε με βάση τις γνώσεις σας από τη Βιολογία.

φωτ. 1.1 Καταυλισμός ελλήνων
τσιγγάνων.
Κάθε κοινωνία σε κάθε χρονική
στιγμή χαρακτηρίζεται από τους
επιμέρους πολιτισμούς που συμ-

βιώνουν στους κόλπους της. Οι πρόσφυγες του Πόντου και της Μ. Ασίας, οι τσιγγάνοι και πολλοί άλλοι πολιτισμοί υπήρξαν καθοριστικοί στη διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας.

Να συζητήσετε για τους επιμέρους πολιτισμούς που συνυπάρχουν στην τοπική σας κοινότητα.

1.2 Τι είναι κοινωνία

Στα μαθήματα της Ιστορίας γνώρισες τις αρχαίες κοινωνίες (της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου, του Ελληνικού χώρου) και αργότερα τη Ρωμαϊκή, τη Βυζαντινή, τη Μεσαιωνική και τη βιομηχανική κοινωνία. Στη Γεωγραφία μελέτησες τη σύγχρονη Ελληνική, Αμερικανική, Αιγυπτιακή κοινωνία. Γνώρισες αυτές τις κοινωνίες μελετώντας τον υλικό (τρόπο ζωής, τεχνολογία, τρόπους παραγωγής, τέχνες) και πνευματικό (γλώσσα, νόμους, θρησκεία, αξίες, επιστήμες, γράμματα) πολιτισμό τους. Ο πολιτισμός επομένως είναι αυτός που χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία και τη διακρίνει από τις άλλες.

Κοινωνία είναι ένα σχετικά μεγάλο και οργανωμένο σύνολο

ανθρώπων που έχει διάρκεια στο χρόνο και διακρίνεται με βάση τον πολιτισμό του.

Επομένως, η κοινωνία

- **Είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων και όχι ένα απλό άθροισμα, εφόσον μέσα από τις οργανωμένες σχέσεις τους οι άνθρωποι δημιουργούν τον πολιτισμό τους.**
- **Είναι σχετικά αυτόνομη, εφόσον έχει ένα δικό της πολιτισμό αλλά και συγχρόνως δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες.**

Κάθε κοινωνία, σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, έχει ένα δικό της τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας. Αποτελείται από επιμέρους κοινωνικές ομάδες (κεφ. 2, τόμ. 1, σελ. 47) και κοινωνικές τάξεις (κεφ. 3, τόμ. 1, σελ. 85), οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες

(κεφ. 3, τόμ. 1, σελ. 110) και θεσμούς, όπως π.χ. η οικογένεια και το σχολείο (κεφ. 4, τόμ. 2, σελ. 6). Η κοινωνία μεταφέρει στα νέα μέλη της το σύνολο του πολιτισμού της και τα ελέγχει για την τήρηση των κανόνων (κεφ. 5, τόμ. 2, σελ. 50), ενώ αντιμετωπίζει κοινωνικά προβλήματα για τα οποία προωθεί λύσεις (κεφ. 6, τόμ. 2, σελ. 108). Τέλος δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες και μεταβάλλεται, δηλαδή αλλάζει με την πάροδο του χρόνου, χωρίς να χάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που τη διακρίνουν από τις άλλες κοινωνίες.

φωτ. 1.2 Οι χώροι συναντήσεων και ψυχαγωγίας και γενικότερα ο τρόπος ζωής αποκτά έναν ομοιόμορφο χαρακτήρα και γι' αυτό πολλοί μιλούν σήμερα για την «παγκόσμια κοινωνία».

Να συζητήσετε στην τάξη τα αίτια αυτού του φαινομένου. Πόσο σημαντικό είναι να έρθουν κοντά οι ανθρώπινες κοινωνίες; Πόσο σημαντική είναι επίσης η διατήρηση του πολιτισμού που διακρίνει κάθε κοινωνία;

1.3 Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Με τη γέννησή του το νέο μέλος της κοινωνίας έχει τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά (βιολογικά) που το διακρίνουν από όλα τα άλλα μέλη της. Η κοινωνία μεταφέρει στο νέο μέλος της τον πολιτισμό της, επιδρώντας καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του. Η γλώσσα, οι κανόνες που επικρατούν στην οικογένεια και στην ευρύτερη κοινωνία, η θρησκεία κ.λ.π. αποτελούν τα κοινωνικά–πολιτισμικά χαρακτηριστικά που κάθε κοινωνία μεταβιβάζει στα άτομα–μέλη της.

Η προσωπικότητα και η συμπεριφορά του ατόμου είναι μοναδική, εφόσον κάθε άτομο διαθέτει μονα-

δικά βιολογικά χαρακτηριστικά, ζει σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και δέχεται διαφορετικά τις επιδράσεις της κοινωνίας διαμορφώνοντας τα ιδιαίτερα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του. Γι' αυτό ακόμα και οι συμπεριφορές ατόμων, που μεγάλωσαν στην ίδια οικογένεια, δεν είναι ποτέ ίδιες μεταξύ τους.

Οι σχέσεις ατόμου και κοινωνίας είναι σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα ατομικά, μοναδικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν οι άνθρωποι (βιολογικά και ψυχολογικά) και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά που τους μεταβιβάζει η κοινωνία.

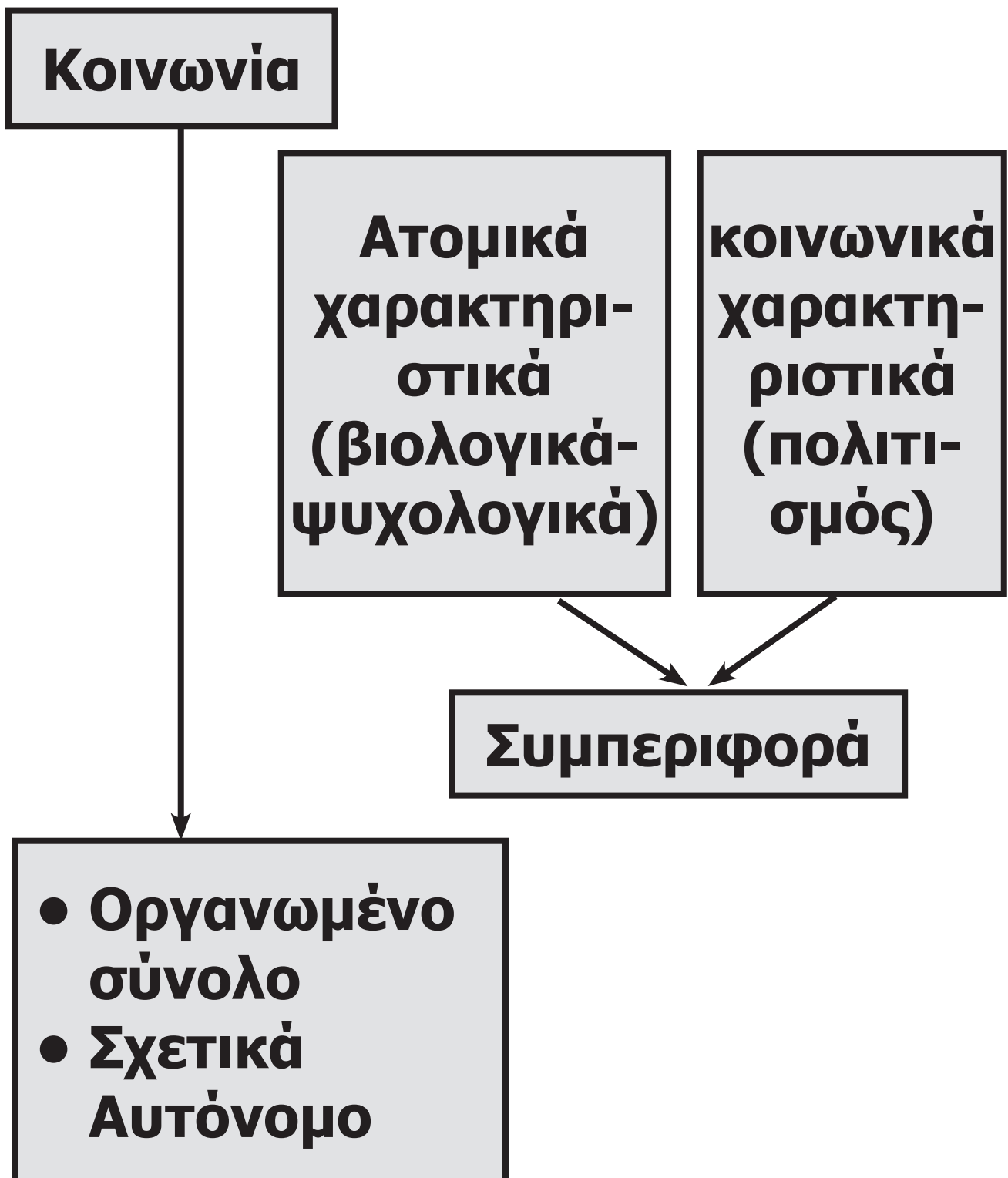

φωτ. 1.3 «Ο άνθρωπος είναι προϊ-
όν και δημιουργός της κοινωνίας»
είπε ο Κ. Μαρξ. Ο τρόπος που εκ-
δηλώνουμε τα συναισθήματά μας,
η ενδυμασία μας, ο τρόπος ζωής
μας, οι ιδέες και γενικότερα η συ-

μπεριφορά μας είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία.

Ο άνθρωπος καθορίζεται από το κοινωνικό περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά οι άνθρωποι δεν είναι ομοιόμορφες μηχανές που η κοινωνία απλά κατασκευάζει, αλλά μοναδικές προσωπικότητες, οι οποίες συμβάλλουν και επηρεάζουν τη δημιουργία και την αλλαγή της.

Βασικές έννοιες μαθήματος

2 Κοινωνικές Ομάδες

- Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων
- Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες
- Συνοχή και διάλυση των κοινωνικών ομάδων

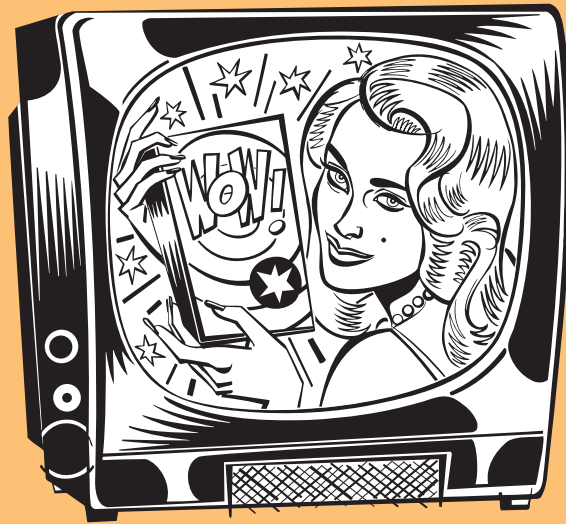

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο μπορείς να επαναλάβεις τις έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής συμπεριφοράς. Θα σε βοηθήσουν

να κατανοήσεις τη λειτουργία των κοινωνικών ομάδων.

Το διήγημα «Σιούλας ο ταμπάκος», από τη συλλογή διηγημάτων του Δ. Χατζή «Το τέλος της μικρής μας πόλης», αναφέρεται στη λειτουργία των επαγγελματικών ομάδων στην Ελλάδα τον περασμένο αιώνα. Λογοτεχνικά έργα, όπως «Ο Ζητιάνος» του Α. Καρκαβίτσα και «Η Γαλήνη» του Η. Βενέζη, αναφέρονται στη διαφορετική και συχνά αρνητική αντιμετώπιση κοινωνικών ομάδων που εξαναγκάζονται να ζουν στο περιθώριο της ζωής.

Πολλές ταινίες αναφέρονται στα προβλήματα ομάδων που γίνονται αντικείμενο προκαταλήψεων και διακρίσεων. Η «Πολίτικη κουζίνα» του Τ. Μπουλμέτη θέτει το πρόβλημα των προσφύγων της Μ. Ασίας, «Η ζωή είναι ωραία» του Ρ. Μπενίνι αφορά τις διώξεις των Εβραίων από το καθεστώς του Χίτλερ, οι ταινίες «Γκάντι» του Ρ. Αττένμπορο και «Λώρενς της Αραβίας» του Ντ. Λυν αναφέρονται στους αγώνες εθνικών ομάδων που δέχονταν τις διακρίσεις και την καταπίεση την περίοδο της

αποικιοκρατίας, η ταινία της Τ. Μαρκετάκη «Λόγια της Σιωπής», για τους μη ακούοντες, θέτει τα προβλήματα αυτής της ομάδας ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Από τον ιστοχώρο της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων Πολιτισμού και Αθλητισμού (www.minedu.gov.gr) μπορείς να

ενημερωθείς για τη δράση εθελοντικών ομάδων. Πολλές κοινωνικές οργανώσεις βρίσκονται στο διαδίκτυο, όπως το Κέντρο Ενημέρωσης για Θέματα Ισότητας (www.kethi.gr), ομάδες πίεσης, όπως το Ινστιτούτο Καταναλωτών (www.inka.gr), ομάδες νέων (που θα βρεις από τις «ενδιαφέρουσες συνδέσεις» του ιστοχώρου της Γ.Γ.Ν. Γενιάς). Μπορείς να ενημερωθείς για τη δράση τους.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις το σημαντικό ρόλο των κοινωνικών ομάδων στη διαμόρφωση της ατομικής και κοινωνικής μας συμπεριφοράς.

2.1 Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

2.1.1 Έννοια και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

«Ποιος είσαι; Ποιοι είναι οι γονείς σου; Ποιος είναι ο τόπος που γεννήθηκες;» ρωτάει η Πηνελόπη τον μεταμφιεσμένο σε ζητιάνο Οδυσσέα. Στην αρχαϊκή κοινωνία οικογένεια και πατρίδα αρκούσαν για να δηλώσουν την ταυτότητα ενός ατόμου. Σήμερα θα χρειαζόταν να συμπληρώσουμε πολλές ακόμα ερωτήσεις, όπως «Ποιο είναι το επάγγελμά σου;» «Τι ενδιαφέροντα έχεις;» στην πρώτη μας γνωριμία

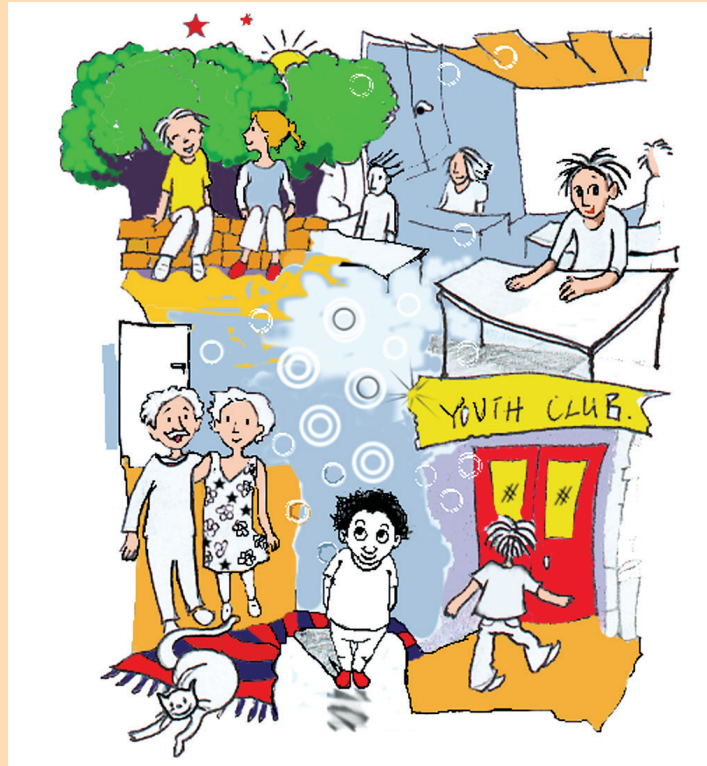
με ένα άτομο για να το προσδιορίσουμε. Μόνον αν επισκεπτόμασταν έναν άλλον πλανήτη θα αρκούσε η ταυτότητα «Άνθρωπος: κάτοικος της γης» για να μας προσδιορίσει.

Όλοι ανήκουμε σε μια κοινωνία συμμετέχοντας σε πολλές κοινωνικές ομάδες. Από τη συμμετοχή μας σε αυτές τις ομάδες αποκτάμε μια προσωπικότητα και μια ταυτότητα που μας χαρακτηρίζουν και μας διακρίνουν από τους άλλους. Ζούμε π.χ. σε ένα χωριό ή σε μία πόλη, μεγαλώνουμε σε μια συγκεκριμένη οικογένεια, σπουδάζουμε σε ένα σχολείο, συμμετέχουμε σε μια θεατρική ή αθλητική ομάδα και επιθυμούμε να ενταχθούμε σε μιαν εθελοντική ομάδα βοήθειας ατόμων με κινητικά προβλήματα.

Κοινωνική ομάδα είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων, που επικοινωνούν, έχουν κοινούς σκοπούς και αποκτούν την αίσθηση του «εμείς», δηλαδή συνείδηση ότι αποτελούν ομάδα.

Οι κοινωνικές ομάδες επομένως, έχουν: α) συγκεκριμένη οργάνωση και αυτό τις διακρίνει από τις τυχαίες συναθροίσεις ατόμων, όπως τα άτομα που περιμένουν σε μία στάση, β) συχνή επικοινωνία μεταξύ τους, γ) κοινούς σκοπούς που μπορεί να είναι επαγγελματικοί, οικονομικοί, πολιτικοί, κοινά ενδιαφέροντα κ.ά. και δ) μέσα από τη συμμετοχή τους σε αυτές τις ομάδες τα άτομα συνειδητοποιούν ότι αποκτούν την αίσθηση του «εμείς», δηλαδή μια ταυτότητα, κοινή με τα άλλα μέλη της ομάδας, όπως π.χ. την ταυτότητα

**του εθελοντή, του μαθητή, του δη-
μότη, του αθλητή.**

**Σκίτσο 2.1 Ομάδες συμμετοχής
των νέων.**

**Σήμερα συμμετέχετε σε πολλές κοι-
νωνικές ομάδες.**

**Να τις καταγράψετε και να
συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.**

φωτ. 2.1 Εθελοντική απασχόληση παιδιών.

Ο εθελοντισμός αναπτύσσεται στην Ελλάδα σήμερα και δεκάδες ομάδες εθελοντών προσφέρουν κοινωνικό έργο σε πολλούς τομείς. Η φύλαξη των δασών, η βοήθεια και συνοδεία ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι σχολικοί τροχονόμοι, η δενδροφύτευση, η αιμοδοσία, η απασχόληση παιδιών,

αποτελούν μερικούς από τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι εθελοντικές ομάδες.

Να συζητήσετε γι' αυτές τις ομάδες στην τάξη.

φωτ. 2.2 Παρέα νέων.

Η παρέα είναι πρωτογενής κοινωνική ομάδα.

2.1.2 Διακρίσεις των κοινωνικών ομάδων

Οι κοινωνικές ομάδες μπορούν να διακριθούν, με βάση το μέγεθός τους σε μικρές ή μεγάλες (χωριό-αθλητική ομάδα) με βάση την οργάνωσή τους σε ομάδες περισσότερο ή λιγότερο οργανωμένες (σχολείο-παρέα), με βάση τη διάρκειά τους σε ομάδες μεγάλης διάρκειας ή προσωρινές (οικογένεια-επιτροπή διαμαρτυρίας).

Εκτός από αυτές τις διακρίσεις, οι ομάδες διακρίνονται σε ομάδες πρωτογενείς και δευτερογενείς και σε ομάδες ανοικτές και κλειστές.

1. Πρωτογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες εντάσσονται όλα τα άτομα, όπως η οικογένεια και οι παρέες των συνομηλίκων. Οι ομάδες αυτές έχουν μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του

ατόμου, εφόσον σε αυτές το άτομο ζει και συμμετέχει ολοκληρωτικά.

Δευτερογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες το άτομο εντάσσεται στη διάρκεια της ζωής του, συνήθως με δική του επιλογή, για την ικανοποίηση συγκεκριμένου σκοπού ή συμφέροντος. Δευτερογενείς είναι οι επαγγελματικές, οι πολιτικές ομάδες ή οι ομάδες ενδιαφερόντων. Οι ομάδες αυτές επιδρούν σε ορισμένες μόνον πλευρές της ζωής του ατόμου.

2. Ανοικτές είναι οι ομάδες στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ελεύθερα όποιος συμφωνεί με τους σκοπούς και τις επιδιώξεις τους. Στις σύγχρονες κοινωνίες σχεδόν όλες οι ομάδες είναι ανοικτές για όλα τα άτομα ή για όσα έχουν τις ανάλογες προϋποθέσεις, όπως συμβαίνει

π.χ. στην περίπτωση ενός επαγγελματικού σωματείου. Αντίθετα κλειστές είναι οι ομάδες που θέτουν αυστηρές προϋποθέσεις για την ένταξη σε αυτές, όπως π.χ. οι αδελφότητες, οι κλειστές λέσχες ή οι συμμορίες που υπάρχουν μέχρι σήμερα σε ορισμένες κοινωνίες. Οι ομάδες αυτές έχουν έντονη τη διάκριση ανάμεσα στα μέλη της ομάδας «εμείς» και στους εκτός της ομάδας οι «άλλοι».

φωτ. 2.3 Χορωδία. Τα μέλη μιας χορωδίας, μιας θεατρικής ομάδας, αλλά και μιας Κυβέρνησης ή ενός κόμματος συνεργάζονται, υπακούουν σε κανόνες, ακολουθούν τις κατευθύνσεις που καθορίζει ο αρχηγός της ομάδας (μαέστρος, σκηνοθέτης, Πρωθυπουργός, πρόεδρος).

φωτ. 2.4 Ομάδα αρχαιολόγων σε ανασκαφή στην Αντίπαρο.

Η ομάδα επιστημόνων που συνεργάζονται για ένα ερευνητικό έργο αποτελούν δευτερογενή ομάδα.

Να αναφέρετε και άλλα παραδείγματα δευτερογενών ομάδων. Να συζητήσετε για τις ομάδες που θα θέλατε να συμμετάσχετε στο μέλλον.

Προκαταλήψεις και διακρίσεις σε βάρος ομάδων

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές, γιατί σε αυτές συμβιώνουν πολλές διαφορετικές εθνικές, γλωσσικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές ομάδες, με διαφορετικές αξίες, απόψεις και ιδεολογίες. Η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία πρέπει να εξασφαλίζει στα άτομα όλων των ομάδων συνθήκες ελευθερίας και ισότητας. Συχνά η ταυτότητα που δίνει στα άτομα η συμμετοχή τους σε μία ομάδα (π.χ. Έλληνας ή χριστιανός ή οπαδός αθλητικής ομάδας) τα οδηγεί σε αρνητικές στάσεις απέναντι σε άτομα διαφορετικών ομάδων. Οι αρνητικές αυτές στάσεις είναι αποτέλεσμα προκαταλήψεων, δηλαδή αρνητικών συνήθως αντιλήψεων και εικόνων για άτομα άλλων ομάδων,

που δε βασίζονται στην πραγματικότητα. Οι πιο συνηθισμένες μορφές προκαταλήψεων είναι αυτές που αφορούν το φύλο, τη φυλή, την ηλικία, τη θρησκεία, τη χώρα προέλευσης, το κοινωνικό στρώμα ή την υγεία των ατόμων. Οι προκαταλήψεις αυτές οδηγούν σε αρνητικές διακρίσεις, άνιση δηλαδή μεταχείριση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως π.χ. οι γυναίκες, οι αλλοδαποί, οι τσιγγάνοι, τα άτομα με αναπηρίες. Ο αποκλεισμός αυτών των κοινωνικών ομάδων (ρατσισμός) καταπατά το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ζει χωρίς διακρίσεις λόγω εθνικής ή θρησκευτικής ταυτότητας, φύλου ή αναπηρίας.

φωτ. 2.5 Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ το 1963, εκφωνώντας τον περίφημο λόγο του «I have a dream»

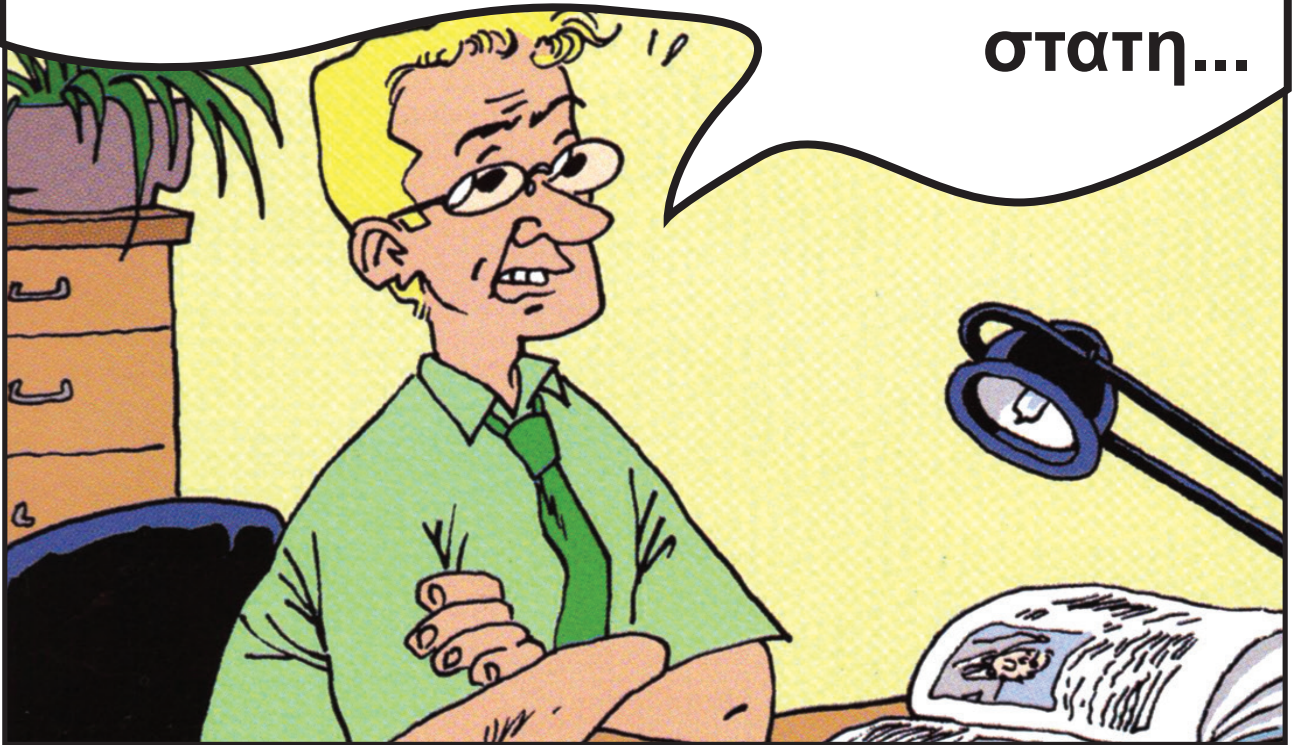
«Έχω ένα όνειρο ότι κάποια μέρα τα τέσσερα μικρά παιδιά μου θα ζήσουν σε μια χώρα όπου δε θα κρίνονται από την απόχρωση του δέρματός τους, αλλά από το περιεχόμενο του χαρακτήρα τους... Ότι μια μέρα μικρά μαύρα αγόρια και κορίτσια θα μπορούν να

ενώσουν τα χέρια τους μαζί με τα λευκά παιδιά σαν αδέρφια... Εκείνο για το οποίο η δικιά μας γενιά θα μετανιώσει πικρά δεν θα είναι τόσο η σκληρότητα και οι αδικίες των κακών ανθρώπων, όσο η απαράδεκτη σιωπή των καλών....»

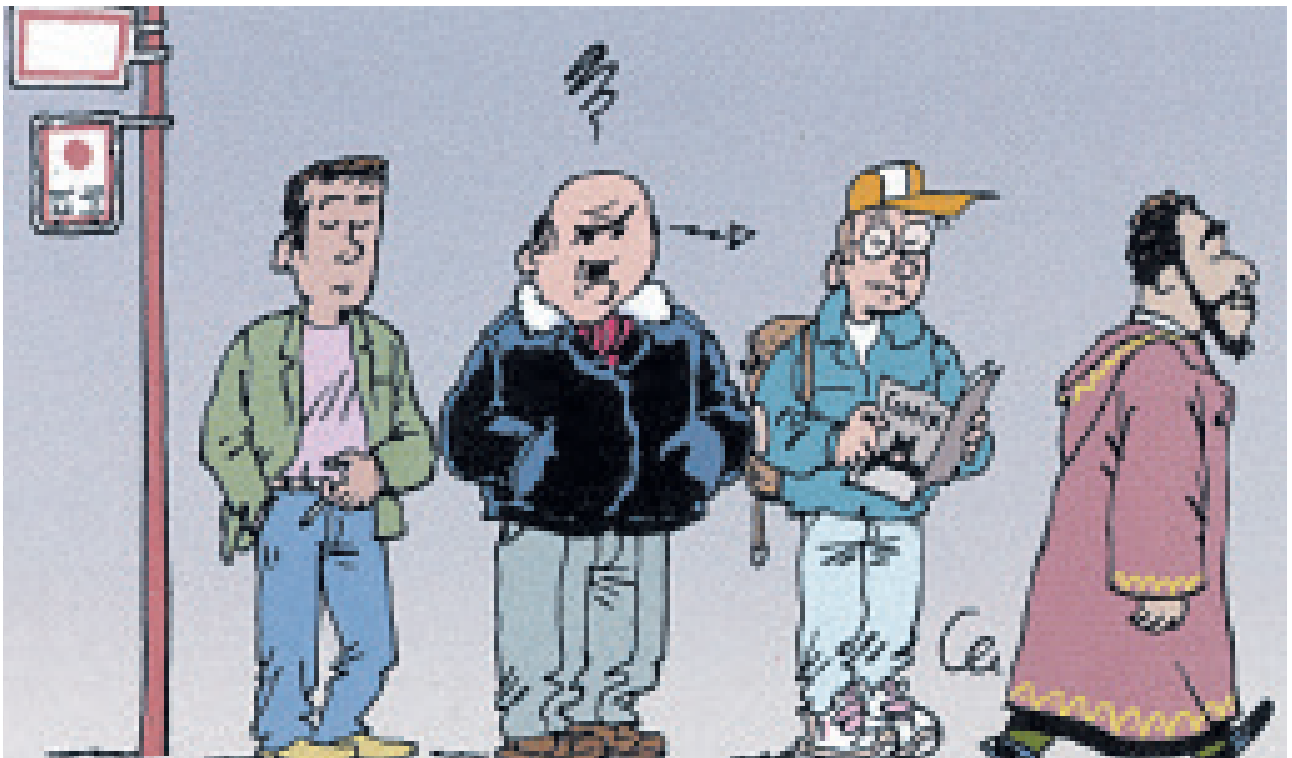
Να συζητήσετε στην τάξη για ομάδες που κινδυνεύουν σήμερα να γίνουν αντικείμενο διακρίσεων.

Αλήθεια, είδες τον καινούργιο προϊ-
στάμενο; Λένε ότι είναι συμπαθέ-
στατη...

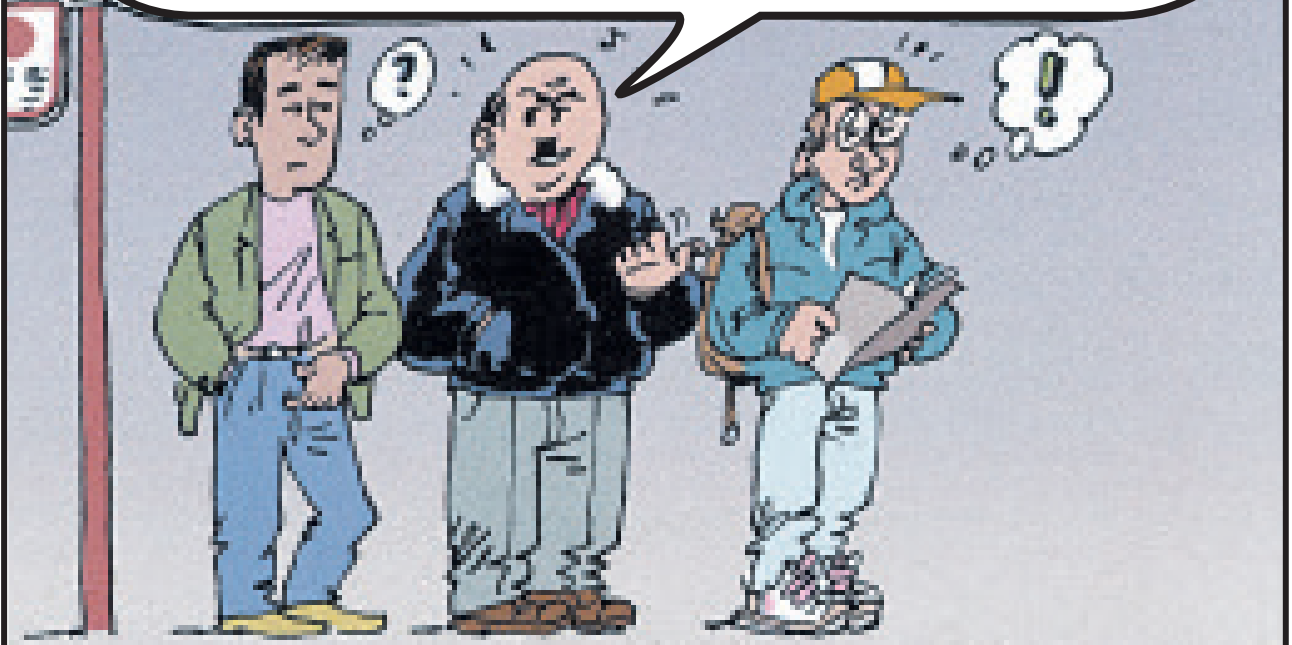

ΓΥΝΑΙΚΑ
ΕΙΝΑΙ;!!;

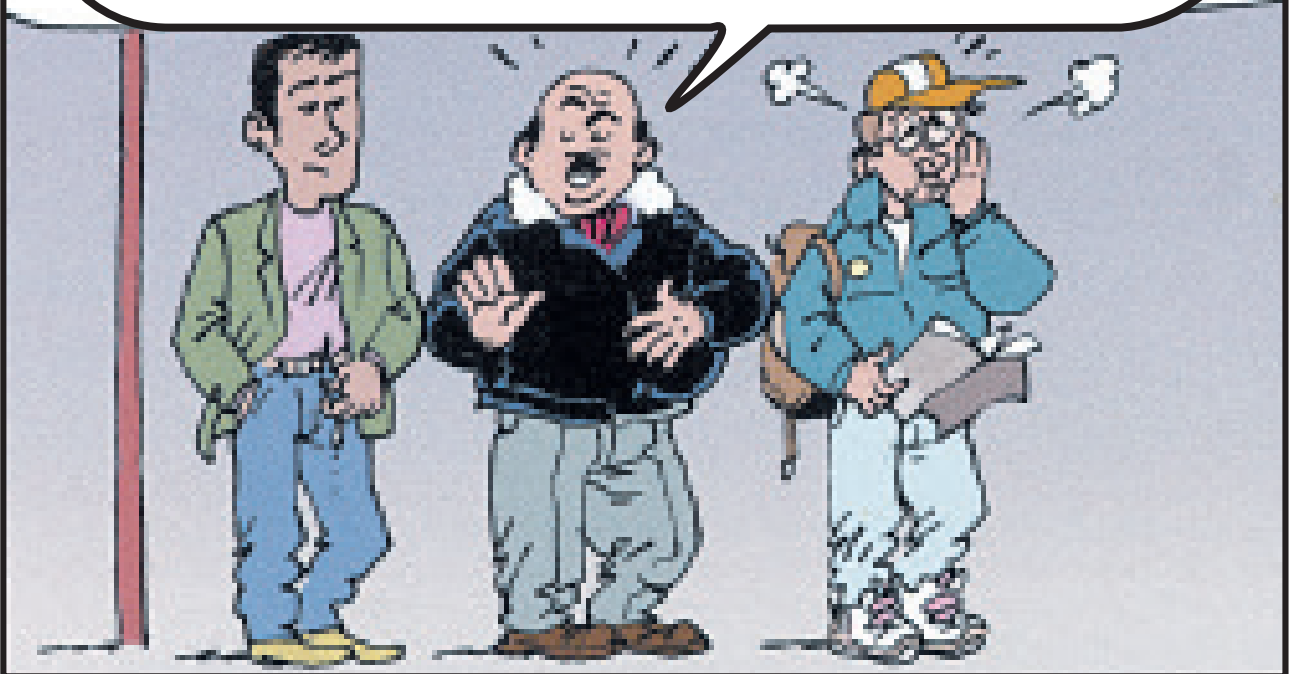

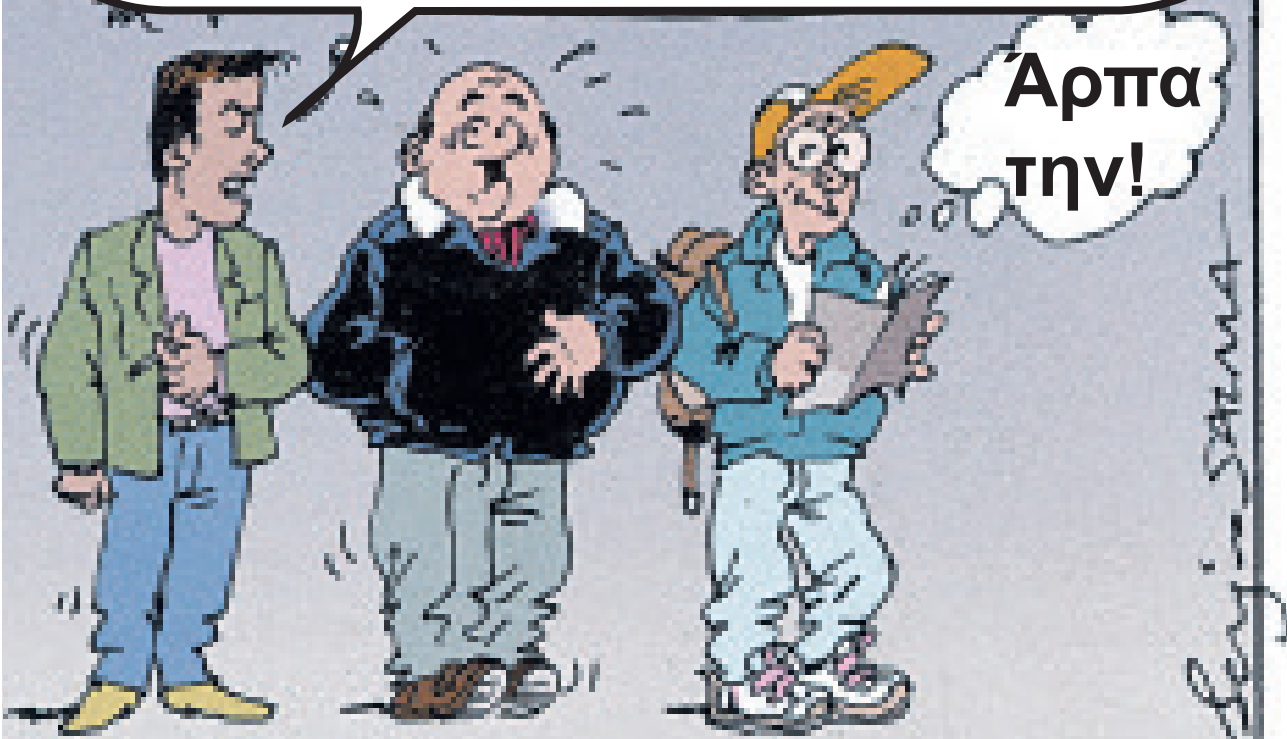
**Τον είδατε αυτόν; ...
Τι ήτανε τώρα; Τούρκος; Άραβας;
Μαροκινός; Τρέχα γύρευε
μ' όλους αυτούς!...**

Εγώ λέω ότι θα 'πρεπε να κάνουν μια προσπάθεια να ενταχθούν, δε νομίζετε; Εν πάση περιπτώσει, καλέ μου κύριε, ένα είναι σίγουρο: οι άνθρωποι αυτοί δεν είναι σαν εσάς ή σαν εμένα!...

Κι εγώ που είμαι ο γιος αυτού του Άραβα, μπορώ να σας πω ότι όλοι πρέπει να κάνουν προσπάθειες, καλέ μου κύριε!!

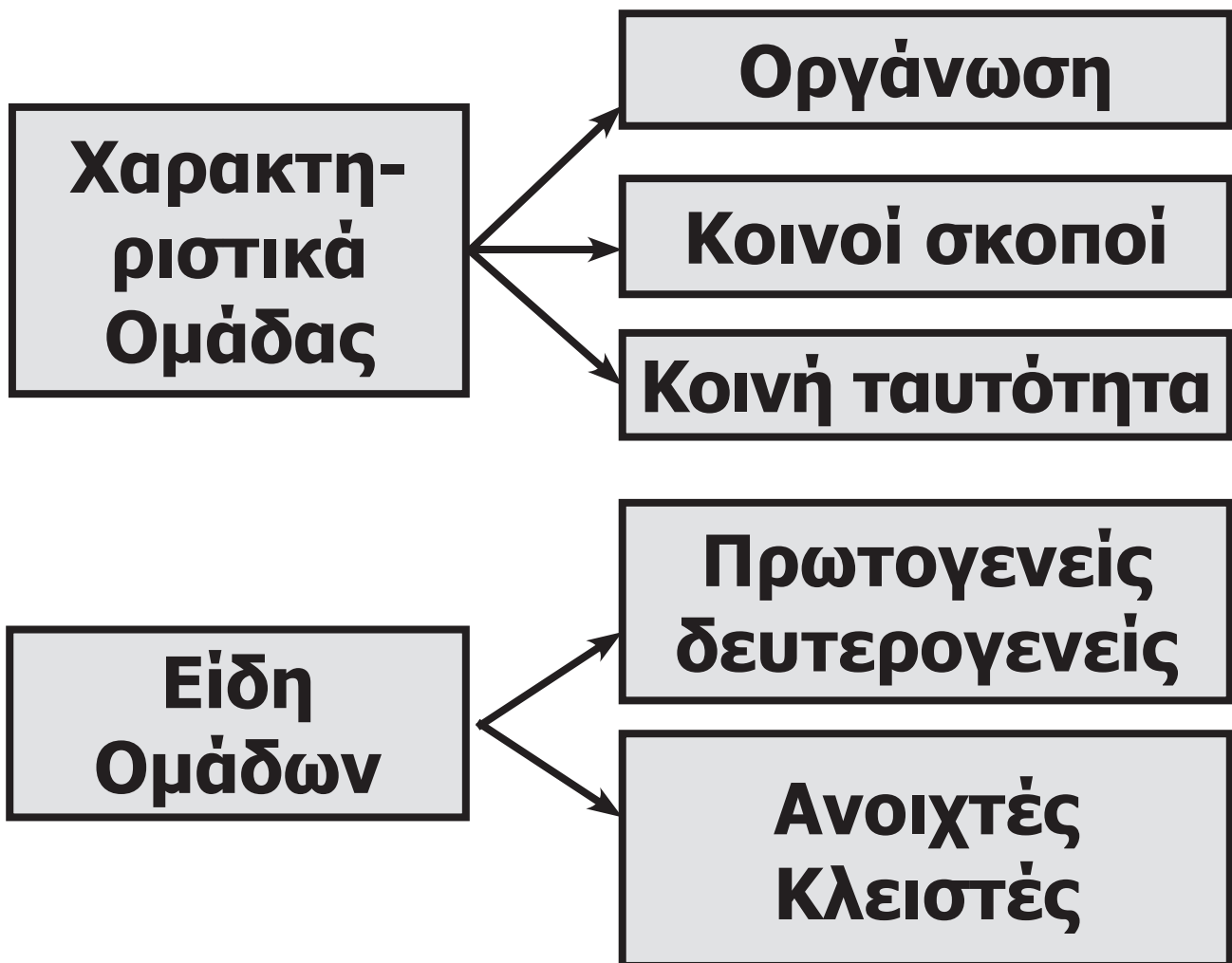

πίνακες 2.1.α, β. Ο ρατσισμός αρχίζει όταν η διαφορά, πραγματική ή φανταστική, προβάλλεται για να δικαιολογήσει μιαν επίθεση. Επίθεση που στηρίζεται στην ανικανότητα κατανόησης του άλλου και έναρξης διαλόγου.

Να σχολιάσετε τα σκίτσα στην τάξη και να συζητήσετε συνηθισμένες προκαταλήψεις που οδηγούν σε ρατσισμό.

Βασικές έννοιες μαθήματος

2.2 Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες

Πρωταρχικός λόγος ένταξης του ατόμου στις ομάδες είναι η ανάγκη του να ανήκει σε ένα σύνολο και να νοιώθει την αίσθηση του «εμείς».

Οι άνθρωποι είναι όντα κοινωνικά, που χρειάζονται την επικοινωνία και τη συνεργασία για να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν.

Άλλοι λόγοι ένταξης των ατόμων σε ομάδες μπορεί να είναι:

- Τα κοινά ενδιαφέροντα ή τα κοινά οικονομικά ή επαγγελματικά συμφέροντα. Αυτά οδηγούν σε ένταξη σε αθλητικούς ή πολιτιστικούς Συλλόγους, σε πολιτικά κόμματα και νεολαίες, σε ομάδες πίεσης (Σωματεία, Οργανώσεις, Σύλλογοι), σε κινήματα, όπως το οικολογικό ή το κίνημα

ατόμων με αναπηρίες, σε εθελοντικές ομάδες και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

- **Η τάση για ταύτιση –μίμηση και η ανάγκη απόκτησης ταυτότητας που να διακρίνει τα άτομα. Αυτή η τάση αποτελεί συνηθισμένο λόγο ένταξης των νέων σε ομάδες που ξεχωρίζουν για την εμφάνιση και την ιδεολογία τους, όπως π.χ. οι ομάδες μουσικών ενδιαφερόντων, ροκ, χέβυ μέταλ, νιού γουέιβ.**

- **Η ανάγκη κάποιων να αναδειχτούν σε ηγέτες.**

φωτ. 2.6 Ομάδες φοιτητών στην κατάληψη της Νομικής στη διάρκεια της δικτατορίας.

φωτ. 2.7 Αντιπολεμική διαδήλωση ομάδων φοιτητών στην Ουάσιγκτον, τη δεκαετία του '60.

Οι ομάδες δημιουργούνται όταν εξυπηρετούν κάποιες ανάγκες και διαλύονται όταν οι στόχοι τους ικανοποιηθούν. Οι ομάδες φοιτητών στη διάρκεια της δικτατορίας (1967 – 1974) ικανοποίησαν το στόχο τους που ήταν η ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος. Με τον ίδιο τρόπο έπαψαν να υπάρχουν οι αντιπολεμικές ομάδες στην Αμερική του '60, όταν τελείωσε ο πόλεμος στο Βιετνάμ.

Από τις γνώσεις σας στην Ιστορία να αναφέρετε ομάδες οι οποίες με τη δράση τους άλλαξαν την ιστορία του τόπου τους.

2.3 Συνοχή και διάλυση της ομάδας

Βασική επιδίωξη κάθε ομάδας είναι να εξασφαλίζει και να διατηρεί τη συνοχή της. Όσο εξυπηρετείται ο κοινός σκοπός και επιτυγχάνονται οι κοινοί στόχοι, είναι φυσικό να ενισχύονται οι δεσμοί των μελών της κοινωνικής ομάδας. Τα μέλη επικοινωνούν συχνά μεταξύ τους, υπακούουν σε κοινούς κανόνες, έχουν κοινές αξίες και εμπειρίες, χρησιμοποιούν μια κοινή «γλώσσα», όπως π.χ. συμβαίνει με μια παρέα συμμαθητών ή με τους συναδέλφους σε ένα χώρο εργασίας.

Αν για οποιοδήποτε λόγο ο κοινός στόχος πάψει να υπάρχει, είτε γιατί έχει επιτευχθεί είτε γιατί άλλαξαν τα ενδιαφέροντα των ατόμων

είτε γιατί υπήρξαν διαφωνίες ή αποτυχίες, η κοινωνική ομάδα μπορεί να διαλυθεί, όπως συνέβη στο παρελθόν με τη Φιλική Εταιρεία ή τις ομάδες αγροτών που επεξεργάζονταν αγροτικά προϊόντα και διαλύθηκαν με την εκβιομηχάνιση της χώρας.

Όταν διαμορφώνονται νέες ανάγκες και κοινωνικές συνθήκες, κάποιες κοινωνικές ομάδες καταργούνται και δημιουργούνται νέες, οι οποίες δίνουν νέες ταυτότητες στα άτομα. Με αυτό τον τρόπο με την πτώση της δικτατορίας έπαψαν να υπάρχουν οι ομάδες φοιτητών που εναντιώθηκαν στο καθεστώς και δημιουργήθηκαν νέες ομάδες με άλλους στόχους, όπως οι φοιτητικοί σύλλογοι.

φωτ. 2.8 Με την κοινωνική εξέλιξη πολλές επαγγελματικές ομάδες εξαφανίζονται και νέες δημιουργούνται για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου.

Να συζητήσετε στην τάξη για επαγγελματικές ομάδες που χάνονται. Μπορείτε να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα για τα παραδοσιακά επαγγέλματα που χάνονται στην τοπική σας κοινότητα και για τα μέτρα στήριξης ορισμένων από αυτά.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Λόγοι ένταξης της ομάδας

```
graph TD; A[Λόγοι ένταξης της ομάδας] --> B[Αίσθηση του «εμείς»]; A --> C[Κοινά ενδιαφέροντα]; A --> D[Μίμηση]; A --> E[Ηγεσία];
```

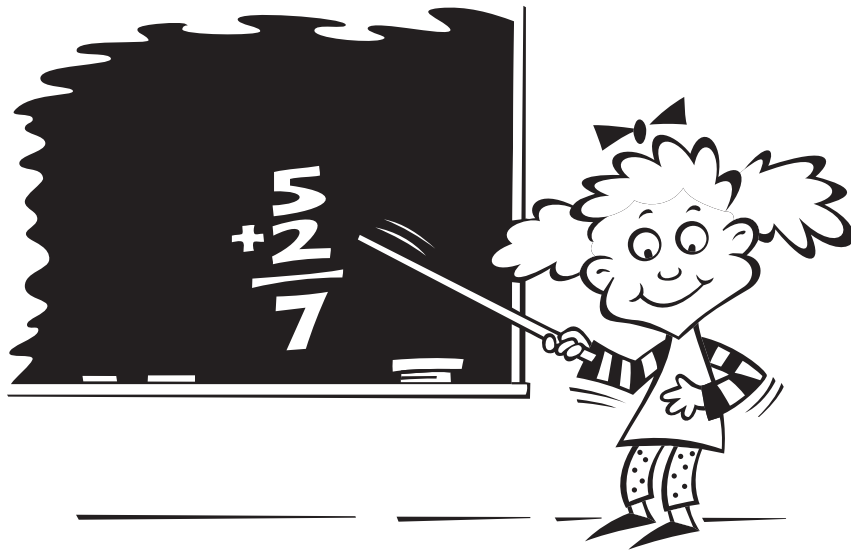
Αίσθηση
του «εμείς»

Κοινά
ενδιαφέροντα

Μίμηση

Ηγεσία

Εργασίες – δραστηριότητες

1. Πώς εξηγείτε τη λαϊκή έκφραση «Δείξε μου το φίλο σου να σου πω ποιος είσαι;» με βάση τις γνώσεις σας από το κεφάλαιο;
2. Να καταγράψετε εθελοντικές ομάδες, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ομάδες πίεσης (Σωματεία, Συλλόγους) που δραστηριοποιούνται στην τοπική σας κοινωνία.
3. Να ενημερωθείτε από το Δήμο/

Κοινότητα για τις κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν από αποκλεισμό και για τα προγράμματα υποστήριξής τους.

- 4. Η τρίτη ηλικία συμμετέχει σε λιγότερες ομάδες. Γιατί; Καταγράψτε τα προβλήματά τους, ιδιαίτερα στις πόλεις. Ενημερωθείτε από το Δήμο για τα ΚΑΠΗ και τις Λέσχες Φιλίας της περιοχής σας.**
- 5. Να καταγράψετε σε κατάλογο τις ομάδες ατόμων που γίνονται αντικείμενο διακρίσεων. Να καταγράψετε τις πιο συνηθισμένες αρνητικές προκαταλήψεις γι' αυτές τις ομάδες. Να σημειώσετε γιατί αυτές οι απόψεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.**

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ πρωτογενών και δευτερογενών ομάδων; Να αναφέρετε παραδείγματα από κάθε κατηγορία.

2. Να αναφέρετε δύο παραδείγματα προκαταλήψεων που αναπτύσσονται σήμερα και να προσδιορίσετε τις αρνητικές τους συνέπειες.

3. Μέσα από το παράδειγμα μιας ομάδας να αναφέρετε τους λόγους ένταξης των ατόμων στην ομάδα και τους λόγους που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη διάλυσή της.

B. Τώρα, χαρακτηρίσε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

**1. Το επαγγελματικό
σωματείο είναι
πρωτογενής ομάδα Σ Λ**

2. Οι κοινωνικές ομάδες έχουν κοινούς σκοπούς	Σ	Λ
3. Οι προκαταλήψεις οδηγούν στο ρατσισμό	Σ	Λ
4. Σήμερα όλες οι ομάδες είναι κλειστές	Σ	Λ
5. Οι ομάδες διαλύονται μόνον από το κράτος	Σ	Λ

3 Κοινωνική Οργάνωση και Κοινωνική Μεταβολή

- κοινωνική θέση
- κοινωνική διαστρωμάτωση
- κοινωνικός ρόλος
- κοινωνική κινητικότητα
- κοινωνικοί κανόνες
- κοινωνική μεταβολή

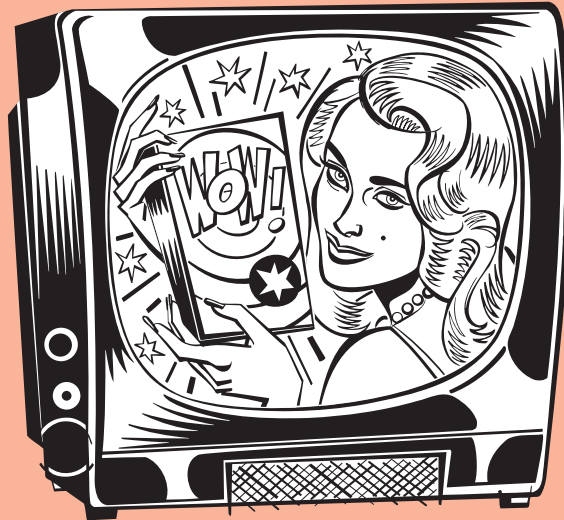

Οι έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής ομάδας θα σου είναι χρήσιμες για να κατανοήσεις τους

τρόπους οργάνωσης της κοινωνίας που θα μελετήσεις σε αυτό το κεφάλαιο.

Το μυθιστόρημα του Ν. Καζαντζάκη «Καπετάν Μιχάλης», το «Μάνα κουράγιο» του Μπ. Μπρέχτ, το «Ένα παιδί μετράει τα άστρα» του Μ. Λουντέμη παρουσιάζουν άτομα που ασκούν τους κοινωνικούς τους ρόλους με βάση τους κοινωνικούς κανόνες αλλά και με βάση τη μοναδική προσωπικότητά τους που συχνά μπορεί να τους φέρνει σε σύγκρουση με την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής τους.

Η ταινία «Σπάρτακος» του Στ. Κιούμπρικ αναφέρεται στη διαστρωμάτωση της Ρωμαϊκής κοινωνίας και τη δουλεία αλλά και στους αγώνες για κοινωνική μεταβολή. Ταινίες όπως «Κάντο όπως ο Μπέκαμ» του Τζ. Τζάντα και «Γάμος αλά ελληνικά» της Ν. Βαρντάλος, «Δεσποινίς ετών...39» του Αλ. Σακελλάριου θα σου γνωρίσουν τους διαφορετικούς κανόνες και ρόλους στις κοινωνίες του 20ού αιώνα. Με τις ταινίες «The wall» των Pink Floyd και «Αντίο Λένιν» του Β. Μπέκερ θα

γνωρίσεις αντίστοιχα τα φοιτητικά κινήματα του 20ού αιώνα που διεκδίκησαν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και την κοινωνική αλλαγή που επέφερε η πτώση του τείχους στο Ανατολικό Βερολίνο.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις ότι κάθε κοινωνία οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες, οι οποίοι προσδιορίζουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των ατόμων με βάση την κοινωνική τους θέση και τους κοινωνικούς τους ρόλους. Με αυτό τον τρόπο η κοινωνία αποκτά συνοχή και διάρκεια στο χρόνο, με αποτέλεσμα οι συμπεριφορές των ατόμων να είναι προβλέψιμες. Όταν οι εποχές

αλλάζουν, μεταβάλλονται και οι κοινωνίες, αλλάζει δηλαδή όλη η παραπάνω κοινωνική τους οργάνωση.

3.1 Η κοινωνική θέση

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ότι το άτομο εντάσσεται σε διάφορες κοινωνικές ομάδες κατά τη διάρκεια της ζωής του. Στις κοινωνικές ομάδες που συμμετέχει, καταλαμβάνει μια συγκεκριμένη **κοινωνική θέση**. Είναι γονιός ή παιδί σε μια οικογένεια, δάσκαλος ή μαθητής σε ένα σχολείο, εργοδότης ή εργαζόμενος σε μια επιχείρηση, στέλεχος ή απλό μέλος ενός πολιτικού κόμματος ή οργάνωσης.

Από τα παραδείγματα αυτά κατανοούμε ότι κάθε άτομο καταλαμβάνει συγκεκριμένη κοινωνική θέση

σε κάθε ομάδα που συμμετέχει αλλά και στην κοινωνία ευρύτερα. Αυτό σημαίνει ότι κατέχει περισσότερη ή λιγότερη εξουσία/δύναμη σε σχέση με τους άλλους, περισσότερες ή λιγότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Ο διευθυντής ενός σχολείου έχει περισσότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα και περισσότερη εξουσία από τους μαθητές, εφόσον έχει την ευθύνη της λειτουργίας του σχολείου, ενώ οι μαθητές έχουν βασικά την ευθύνη της παρακολούθησης των μαθημάτων. Με τον ίδιο τρόπο το στέλεχος ενός κόμματος έχει περισσότερη εξουσία από το απλό μέλος. Αυτό σημαίνει ότι οι παραπάνω κοινωνικές θέσεις ιεραρχούνται ως θέσεις μεγαλύτερης και μικρότερης ευθύνης δηλαδή μεγαλύτερης και μικρότερης εξουσίας – δύναμης.

Πώς όμως καταλαμβάνει ένα άτομο μια κοινωνική θέση;

Για να σου δοθεί η θέση του μαθητή στο Δημοτικό αρκούσε η ηλικία σου, εφόσον στην Ελλάδα η φοίτηση είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά. Για να κατακτήσεις αργότερα τη θέση του φοιτητή σε μια Ανώτατη Σχολή, θα απαιτηθεί να έχεις την απαραίτητη εκπαίδευση για να ανταποκριθείς στις Πανελλήνιες Εξετάσεις.

Τόσο η ηλικία, όσο και η εκπαίδευση αποτελούν κριτήρια για να καταλάβει το άτομο μια κοινωνική θέση. Τα κριτήρια αυτά αποτελούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Οι κοινωνικές θέσεις, επομένως, αποδίδονται στα άτομα με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά.

Από το παράδειγμα κατανοούμε ότι άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, τα έχουμε με τη γέννησή μας (εκ γενετής) και άλλα, όπως η μόρφωση, τα αποκτούμε στη διάρκεια της ζωής μας (επίκτητα).

- **Εκ γενετής χαρακτηριστικά** είναι το φύλο, η ηλικία, η φυλετική, εθνική ή κοινωνική προέλευσή μας τα σωματικά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε κοινωνικές θέσεις που είναι δοτές, μας δίδονται δηλαδή λόγω αυτών των χαρακτηριστικών και όχι λόγω των προσωπικών μας ικανοτήτων.

- **Επίκτητα κοινωνικά χαρακτηριστικά** είναι η μόρφωση, το επάγγελμα, το κύρος, το εισόδημα, ο πλούτος, οι κοινωνικές σχέσεις. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε

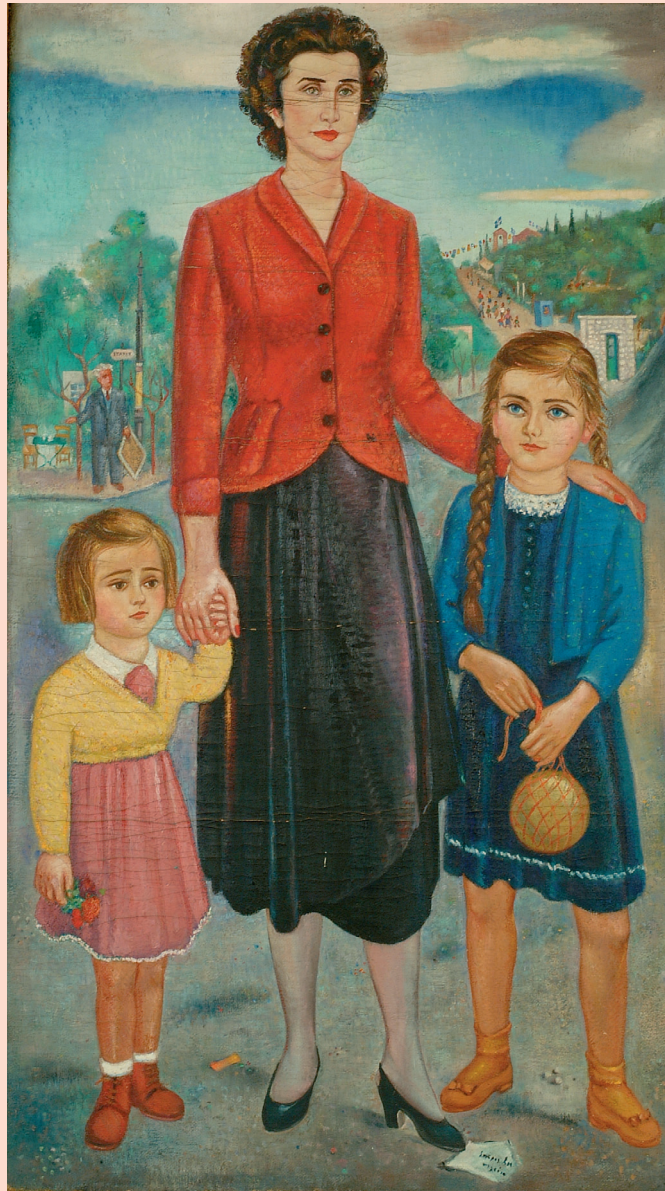
κοινωνικές θέσεις που είναι κατακτημένες, τις κατακτάμε δηλαδή με βάση αυτά τα ατομικά μας προσόντα.

Η σημασία που μπορεί να έχουν τα εκ γενετής ή επίκτητα χαρακτηριστικά για να καταλάβει ένα άτομο κοινωνικές θέσεις με μεγαλύτερη εξουσία, διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. Στις παραδοσιακές κοινωνίες π.χ. το να είσαι γυναίκα αποτελεί, ακόμα και σήμερα, χαρακτηριστικό αποκλεισμού από θέσεις εξουσίας, ενώ παλαιότερα οδηγούσε στον αποκλεισμό ακόμα και από τη θέση του ψηφοφόρου. Αντίθετα στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στα επίκτητα χαρακτηριστικά (π.χ. μόρφωση, δεξιότητες, εργατικότητα) που οδηγούν σε κατακτημένες θέσεις, εφόσον οι νόμοι

κατοχυρώνουν την ισότητα όλων ανεξάρτητα από διαφορές φύλου, φυλής, ηλικίας ή αναπηρίας.

φωτ 3.1 Λεπτομέρεια από τον πίνακα του Ν. Λύτρα «Λ. Καυτατζόγλου», 1886

φωτ.3.2 Λεπτομέρεια από τον πίνακα «Οικογένεια» του Σπ. Βασιλείου, 1948.

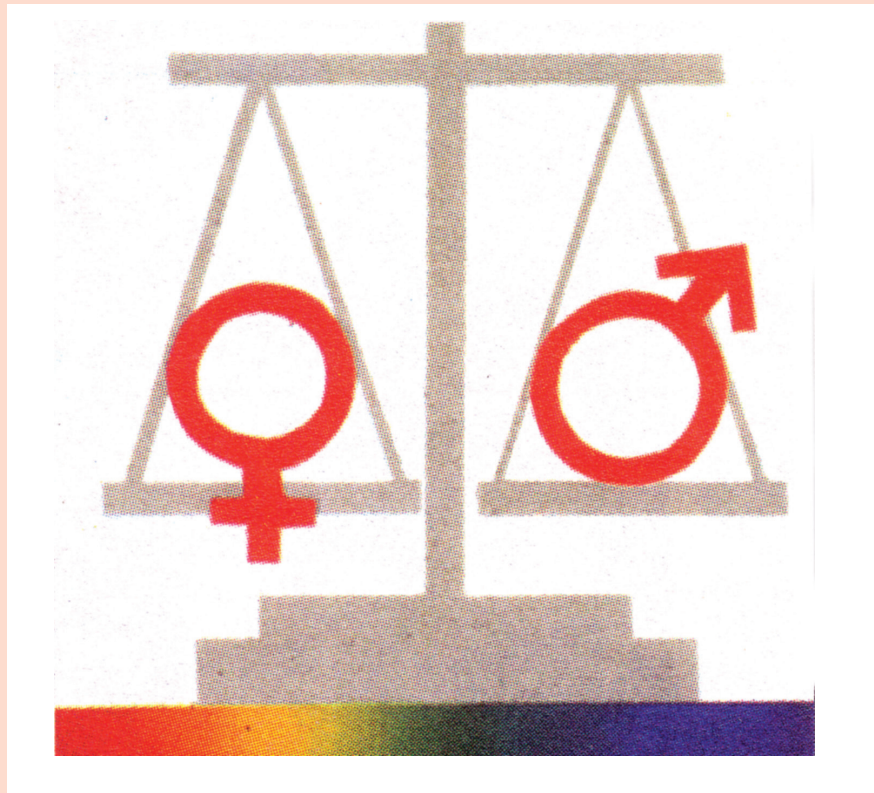

φωτ. 3.3 «Κουλουροπώλης» πίνακας του Θεόφιλου 1933.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες η ενδυμασία δήλωνε την κοινωνική θέση του ατόμου. Στις σύγχρονες κοινωνίες, με εξαίρεση τις επαγγελματικές στολές (π.χ. γιατροί, στρατιωτικοί), η ενδυμασία παύει να αποτελεί μέσο διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

Να συζητήσετε στην τάξη άλλα μέσα διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

φωτ. 3.4 Η Οικουμενική διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, που έχουν δεχτεί ως εσωτερικό δίκαιο όλα σχεδόν τα κράτη, κατοχυρώνει την ισότητα όλων, ανεξάρτητα από γλώσσα, φυλή, φύλο, θρησκεία ή αναπηρία. Ακόμα όμως και σήμερα, παράγοντες, όπως το φύλο, δεν έχουν πάψει να αποκλείουν άτομα από κοινωνικές θέσεις εξουσίας.

Να συζητήσετε στην τάξη τη σημασία κατοχύρωσης της αξι-οκρατίας και των ίσων ευκαιριών στην κατάκτηση κοινωνικών θέσεων με μεγαλύτερη εξουσία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

**Κοινωνικά Χαρακτηριστικά
(εκ γενετής – επίκτητα)**

**Κοινωνικές Θέσεις
(δοτές – κατακτημένες)**

3.2 Ο κοινωνικός ρόλος

Η κοινωνική θέση του Διευθυντή στο σχολείο συνδέεται, όπως είδαμε, με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του σε σχέση με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας. Συνδέεται επομένως, με τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο Διευθυντής απέναντι στους προϊσταμένους του, στους καθηγητές, στους γονείς και τους μαθητές του σχολείου. Η συμπεριφορά που οφείλει να έχει το άτομο, επειδή κατέχει μια θέση σε μια κοινωνική ομάδα, προσδιορίζει τον κοινωνικό του ρόλο. Η συγκεκριμένη συμπεριφορά που περιμένουμε π.χ. από ένα γονέα, δηλαδή να παρέχει στα παιδιά του αγάπη, ασφάλεια, φροντίδα και την κατάλληλη προετοιμασία τους για το μέλλον,

αποτελεί το περιεχόμενο του κοινωνικού ρόλου του γονέα.

Κάθε κοινωνική θέση συνδέεται με κοινωνικούς ρόλους και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Τους ρόλους αυτούς τους μαθαίνουμε από τα πρώτα στάδια της ζωής μας μέσα από το παιχνίδι και την οικογενειακή και σχολική ζωή (βλ. κεφ. 5, τόμ. 2, σελ. 50). Με αυτό τον τρόπο γνωρίζουμε ποια συμπεριφορά περιμένουν οι άλλοι από εμάς, όταν ασκούμε ένα ρόλο (π.χ. του φίλου, του μαθητή, του αδερφού), αλλά και προβλέπουμε την αντίστοιχη συμπεριφορά των άλλων. Η έκφραση «δε φέρθηκε, όπως έπρεπε», ως γονέας, δάσκαλος, γιατρός, έχει ακριβώς αυτό το νόημα.

Οι κοινωνικοί ρόλοι προσδιορίζονται από συγκεκριμένους

κοινωνικούς κανόνες που καθορίζουν τη συμπεριφορά μας. Οι σχολικοί κανόνες καθορίζουν το ρόλο μας ως μαθητών, οι κανόνες της Πολιτείας το ρόλο μας ως πολιτών κ.λ.π. Κάθε άτομο όμως, έχει τη δυνατότητα να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του για κάθε ρόλο στη δική του προσωπικότητα. Γι' αυτό δε συμπεριφέρονται όλοι π.χ. οι δάσκαλοι, οι γονείς ή οι πολίτες με τον ίδιο τρόπο. Σε αντίθεση επομένως με τους θεατρικούς ρόλους, τους οποίους «υποδύονται» οι ηθοποιοί με βάση ένα καθορισμένο σενάριο, τους κοινωνικούς μας ρόλους τους ζούμε διαφορετικά ο καθένας και μέσα από αυτούς διαμορφώνουμε και εμφανίζουμε στην κοινωνία την προσωπικότητά μας.

Η ελευθερία που διαθέτουμε να

προσαρμόσουμε τον κοινωνικό μας ρόλο στην προσωπικότητά μας, είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη ανάλογα με την κοινωνία στην οποία ζούμε. Οι παραδοσιακές κοινωνίες αφήνουν λιγότερα περιθώρια προσωπικής επιλογής στους τρόπους συμπεριφοράς από τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, οι οποίες σέβονται την ελευθερία όλων να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους, εφόσον βέβαια δεν παραβιάζουν τους νόμους.

Επειδή το άτομο συμμετέχει σε πολλές κοινωνικές ομάδες και κατέχει διαφορετικές θέσεις, ασκεί και πολλούς ρόλους ταυτόχρονα. Συχνά, οι υποχρεώσεις που συνεπάγονται ένας ρόλος έρχονται σε σύγκρουση με τις υποχρεώσεις ενός άλλου. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται

σύγκρουση ρόλων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ρόλοι του εργαζόμενου και του γονέα, οι οποίοι συγκρούονται ιδιαίτερα, όταν δεν υπάρχουν μέτρα κοινωνικής πρόνοιας, όπως οι παιδικοί σταθμοί.

φωτ 3.5 Η θέση μιας γιατρού σε ένα Νοσοκομείο συνδέεται με τους ρόλους της, δηλαδή τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ως γιατρός απέναντι στους συναδέλφους της, στους ασθενείς και τους συγγενείς τους, στη Διεύθυνση του Νοσοκομείου και στο προσωπικό.

Να συζητήσετε στην τάξη τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο μαθητής, με βάση τη θέση του, απέναντι στις διάφορες άλλες κατηγορίες θέσεων στο σχολείο.

φωτ. 3.6 Η είσοδος στην τρίτη ηλικία απαιτεί νέα προσαρμογή των ατόμων που χρειάζονται υποστήριξη. Συχνά, υπάρχει πρόβλημα προσαρμογής στους νέους ρόλους που πρέπει να αναλάβουμε. Η εφηβεία και η ενηλικίωση, η μετανάστευση, η απόκτηση παιδιού σε νεαρή ηλικία, η συνταξιοδότηση, τα γηρατειά αλλά και ρόλοι, όπως αυτοί του μαθητή, του φοιτητή,

παρουσιάζουν προβλήματα γιατί απαιτούν νέες συμπεριφορές, για τις οποίες τα άτομα μπορεί να μην είναι κατάλληλα προετοιμασμένα.

Να συζητήσετε στην τάξη τα προβλήματα αυτά. Να προτείνετε τρόπους βοήθειας των παραπάνω ομάδων ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής στους νέους ρόλους τους.

φωτ. 3.7 Αρχαία Τραγωδία στο θέατρο Ηρώδου του Αττικού.

Το φαινόμενο της σύγκρουσης ρόλων ενέπνευσε τους μεγαλύτερους αρχαίους τραγωδούς και σύγχρονους δραματουργούς. Πρόσωπα όπως η Αντιγόνη, ο Αγαμέμνονας,

η Μήδεια αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες γίνονται περισσότερο ανεκτικές στις διαφορετικές συμπεριφορές, μειώνοντας με αυτό τον τρόπο τις περιπτώσεις τέτοιων τραγικών συγκρούσεων. Η Πολιτεία σήμερα λαμβάνει μέτρα βοηθητικά για αντίστοιχες καταστάσεις, όπως για τις συγκρούσεις στους ρόλους των εργαζόμενων – γονιών.

Να συζητήσετε στην τάξη για αυτά τα μέτρα.

3.3 Οι κοινωνικοί κανόνες

Όλες οι κοινωνίες έχουν κάποια ιδεώδη, κάποιες κοινωνικές αξίες* και οι συμπεριφορές των μελών τους πρέπει να είναι σύμφωνες με αυτές. Η αξία π.χ. της ζωής αποτελεί μια τέτοια πανανθρώπινη αξία. Αυτές οι αξίες εκφράζονται με τους κοινωνικούς κανόνες. Η κοινωνική αξία της ζωής εκφράζεται στις περισσότερες κοινωνίες με τον κοινωνικό κανόνα της απαγόρευσης της αφαίρεσης ή της απειλής της ζωής του ατόμου.

* Κοινωνική αξία: η θετική εκτίμηση ως ιδιαίτερα σημαντικής μιας ιδέας ή μιας κατάστασης για τα οποία τα άτομα μπορεί να αγωνίζονται και να θυσιάζονται π.χ. αξία της ελευθερίας.

Όλοι μας γνωρίζουμε ότι, σε κάθε κοινωνία ή ομάδα, μια συγκεκριμένη συμπεριφορά θεωρείται «σωστή», ένας τρόπος ντυσίματος «κατάλληλος», ένας τρόπος ομιλίας «καλύτερος» από κάποιον άλλον. Το ποια συμπεριφορά θεωρείται «σωστή» καθορίζεται από τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες.

Οι κοινωνικοί κανόνες είναι πρότυπα συμπεριφοράς που διαμορφώνονται με βάση τις κοινωνικές αξίες κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας. Η κοινωνική αξία π.χ. της ισότητας των φύλων, που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, διαμόρφωσε και τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες που ορίζουν τη συμπεριφορά της γυναίκας στους ρόλους της ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης κ.ά.

Είδη κοινωνικών κανόνων

- **Γενικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι αυτοί που αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο, όπως η προστασία της ζωής, της ισότητας, της ελευθερίας, ενώ οι **ειδικοί κοινωνικοί κανόνες** αφορούν επιμέρους κοινωνικές ομάδες, όπως οι κανόνες που αφορούν τους γιατρούς, τους μαθητές ή τους οδηγούς.
- **Αυστηροί κοινωνικοί κανόνες** είναι όσοι προβλέπουν ποινές σε όσους τους παραβαίνουν, όπως π.χ. η απαγόρευση φόνου, κλοπής, εξύβρισης, ενώ οι **ελαστικοί ή χαλαροί** αντίθετα αφήνουν περιθώρια ελευθερίας στο άτομο, όπως π.χ. ο τρόπος καθημερινής ενδυμασίας.
- **Τυπικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι όλοι οι γραπτοί κανόνες – νόμοι του

κράτους (βλ. Β' Μέρος, τόμ. 3, σελ. 5), ενώ άτυποι κανόνες είναι τα άγραφα έθιμα και συνήθειες, όπως π.χ. οι κανόνες ευγένειας ή τα έθιμα της αποκριάς.

φωτ. 3.8 Οι αλλαγές των κανόνων Οικογενειακού Δικαίου.

Το 1982 άλλαξαν οι κανόνες του Οικογενειακού Δικαίου. Μέχρι τότε οι αποφάσεις που αφορούσαν την οικογένεια αποτελούσαν προνόμιο των ανδρών, οι οποίοι είχαν και όλα τα οικογενειακά βάρη, ενώ οι γυναίκες

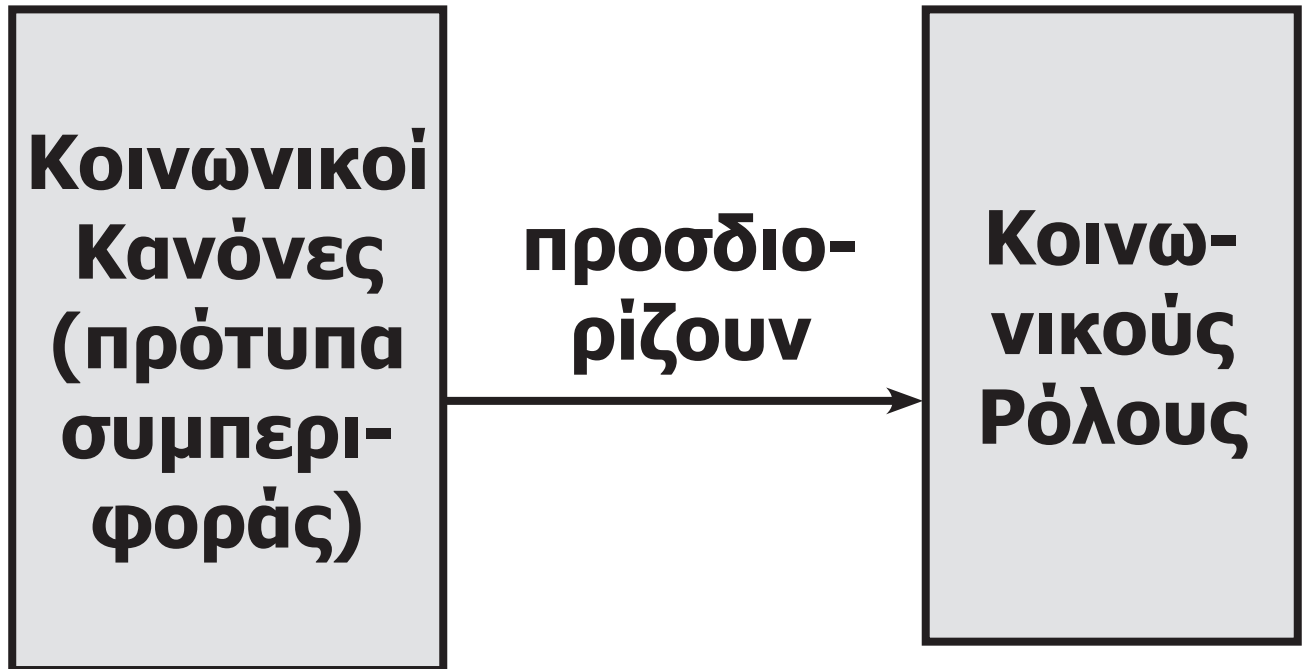
περιορίζονταν στο ρόλο της νοικοκυράς. Μετά την αλλαγή οι σύζυγοι συναποφασίζουν πλέον ισότιμα για όλα τα θέματα της οικογένειας και φέρουν μαζί τις ευθύνες και τα βάρη της.

Με την αλλαγή αυτών των κοινωνικών κανόνων άλλαξε ταυτόχρονα η θέση της γυναίκας στην οικογένεια και επομένως οι ρόλοι της ως μητέρας και συζύγου.

Να σχολιάσετε αυτές τις αλλαγές. Με ποιες αλλαγές στους ρόλους και τις θέσεις της γυναίκας συνδέονται; Περισσότερες πληροφορίες για τη νομοθεσία που αφορά τα φύλα θα βρείτε στο ΚΕΘΙ www.kethi.gr. Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχες αλλαγές των κανόνων που αφορούν το σχολείο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

3.4 Κοινωνική διαστρωμάτωση, κοινωνική κινητικότητα

Σε κάθε κοινωνία τα άτομα δε διαθέτουν τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως ο πλούτος, η μόρφωση, το εισόδημα, το κύρος. Εξάλλου, ακόμα και σήμερα, σε πολλές κοινωνίες και ομάδες χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η φυλή ή η εθνική προέλευση οδηγούν σε κοινωνική ανισότητα.

Κάθε κοινωνία αξιολογεί και κατατάσσει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και μέσα από αυτά ιεραρχεί τα άτομα που τα κατέχουν. Η κατάταξη αυτή γίνεται με βάση τις ανάγκες της κοινωνίας, την ιστορία της και τα συμφέροντα που κυριαρχούν σε αυτήν. Με αυτό τον τρόπο περισσότερη εξουσία αποδίδεται π.χ. στο ανδρικό φύλο και στη σωματική δύναμη από τα

μέλη των κτηνοτροφικών κοινωνιών, στην αριστοκρατική προέλευση από τα μέλη των παραδοσιακών κοινωνιών, στον οικονομικό πλούτο από τα μέλη της σύγχρονης κοινωνίας.

Ο τρόπος που κάθε κοινωνία ιεραρχεί τα άτομα, με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, ονομάζεται κοινωνική διαστρωμάτωση.

Στην ιστορία της ανθρωπότητας έχουν υπάρξει πολλά είδη κοινωνικής διαστρωμάτωσης, όπως η δουλεία, οι κάστες* στην Ινδία κ.ά. Στις

*** Κάστα: Κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης, στο οποίο η θέση του ατόμου καθορίζεται από τη γέννησή του. Οι κάστες υπήρξαν κυρίαρχο σύστημα διαστρωμάτωσης στην Ινδική κοινωνία για λόγους θρησκευτικούς και καταργήθηκαν με νόμο το 1949.**

σύγχρονες κοινωνίες το βασικό είδος κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι η κοινωνική τάξη, στην οποία ανήκουν τα άτομα με κοινά οικονομικά χαρακτηριστικά και συμφέροντα, π.χ. εργατική, αγροτική, αστική τάξη.**

Οι συνέπειες της κοινωνικής διαστρωμάτωσης επηρεάζουν όλη την κοινωνική μας ζωή, τις αντιλήψεις μας για τον κόσμο, τις πολιτικές μας

**** Αστική τάξη: Η κοινωνική τάξη των εμπόρων και επιχειρηματιών που δημιουργήθηκε στους νεότερους χρόνους με το τέλος της φεουδαρχίας. Στην αστική τάξη σήμερα εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες εντάσσονται και όσοι ασχολούνται με τις υπηρεσίες.**

επιλογές, την υγεία μας, τη σταδιοδρομία μας κ.λπ.

Οι κοινωνικές ανισότητες και η κοινωνική διαστρωμάτωση χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπως είδαμε, τα άτομα δεν έχουν περιθώρια να καλυτερεύσουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση, εφόσον οι θέσεις τους είναι δοτές, καθορίζονται δηλαδή από τη γέννησή τους. Ο δούλος, ο δουλοπάροικος στη φεουδαρχία ή ο Ινδός του 19ου αιώνα που ανήκε στην κατώτερη κάστα, γνώριζαν ότι θα έκλειναν τον κύκλο της ζωής τους στην ίδια ακριβώς θέση με αυτήν που κληρονόμησαν από την οικογένειά τους (κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης).

Αντίθετα, στις σύγχρονες κοινωνίες επικρατεί ένα ανοιχτό σύστημα

διαστρωμάτωσης με το οποίο τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση. Η αλλαγή αυτή επιτυγχάνεται μέσα από την εκπαίδευση και κατάρτιση, την αλλαγή επαγγέλματος, την εργασία. Αυτή η δυνατότητα μετακίνησης ενός ατόμου από μια κοινωνική τάξη σε άλλη ονομάζεται κοινωνική κινητικότητα.

Η δωρεάν παιδεία, η ενίσχυση και κατάρτιση των ευάλωτων ομάδων, όπως οι άνεργοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες, οι νέοι, οι μετανάστες, είναι μέτρα που έχουν ως σκοπό την ισότητα ευκαιριών για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Τα μέτρα αυτά δεν καταργούν βέβαια τις κοινωνικές ανισότητες σε βάρος των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων,

παρέχουν όμως στα άτομα τη δυνατότητα βελτίωσης της κοινωνικής τους θέσης, δίνοντάς τους τις ευκαιρίες που στερούνται για να καλυτερεύσουν την κοινωνική τους θέση.

Η κοινωνική κινητικότητα μπορεί να είναι:

α) ανοδική, όταν το άτομο κινείται από κατώτερες σε ανώτερες κοινωνικές τάξεις, όπως π.χ. στην περίπτωση που το άτομο αποκτά επαγγελματική κατάρτιση ή ένα πτυχίο,

β) καθοδική, όταν π.χ. ένα άτομο χάνει την εργασία ή την περιουσία του, ή

γ) οριζόντια, όταν ένα άτομο π.χ. αλλάζει εργασία, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι αποκτά περισσότερο ή λιγότερο εισόδημα ή κύρος.

Εξάλλου, οι κοινωνικοί επιστήμονες μελετούν την κινητικότητα των

ατόμων σε σύγκριση με την κοινωνική τάξη των γονιών τους (διαγενεακή κινητικότητα). Εάν τα νέα μέλη της κοινωνίας παρουσιάζουν ανοδική κινητικότητα σε σχέση με την κατάταξη των γονιών τους, αυτό αποτελεί δείκτη κοινωνικής ανάπτυξης και ευημερίας, εφόσον συνήθως συνδέεται με την αύξηση του εισοδήματος και την πρόσβαση σε περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες.

φωτ. 3.9 Μαρία Κιουρί. Η πρώτη γυναίκα που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ. Οι έρευνες της για τη ραδιενέργεια της δίνουν Νόμπελ Φυσικής (1903) και Νόμπελ Χημείας (1911).

**φωτ. 3.10 Λίνα Τσαλδάρη.
Η πρώτη Ελληνίδα υπουργός το
1956.**

φωτ. 3.11 Σερίν Εμπαντίν, δικηγόρος. Η πρώτη μουσουλμάννα με Νόμπελ ειρήνης το 2003.

Στις σύγχρονες κοινωνίες το φύλο αποτελεί όλο και λιγότερο χαρακτηριστικό που οδηγεί σε κοινωνικές ανισότητες. Οι γυναίκες ενισχύονται με κατάλληλα μέτρα ώστε να καταλαμβάνουν θέσεις εξουσίας σε πολλούς τομείς.

Να συζητήσετε στην τάξη για κοινωνικές ανισότητες που στηρίζονται στο φύλο (www.kethi.gr).

φωτ. 3.12 ΟΑΕΔ Προγράμματα κατάρτισης.

Σήμερα ο πιο συνηθισμένος λόγος κοινωνικής κινητικότητας είναι η αλλαγή επαγγέλματος. Πολλά επαγγέλματα εξαφανίζονται, όπως τα παραδοσιακά επαγγέλματα μικροκατασκευαστών και τεχνιτών. Νέες τεχνολογίες μπαίνουν στην παραγωγή και μαζί τους νέες ειδικότητες. Πολλά επομένως άτομα οδηγούνται στην ανεργία και την καθοδική κινητικότητα. Γι' αυτό η Πολιτεία οργανώνει προγράμματα κατάρτισης νέων σε νέα επαγγέλματα και τεχνολογίες.

Να ενημερωθείτε από τον ΟΑΕΔ για αυτά τα Προγράμματα και μέσα από το μάθημα του Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

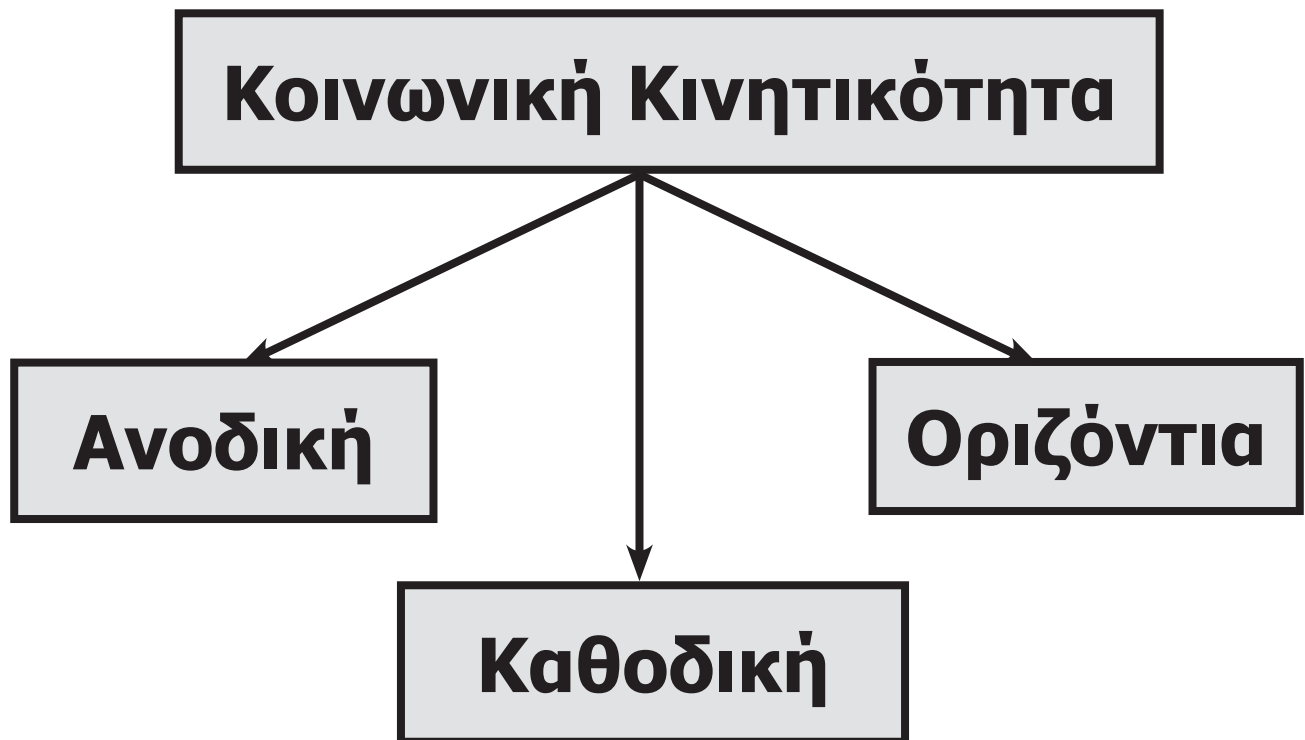
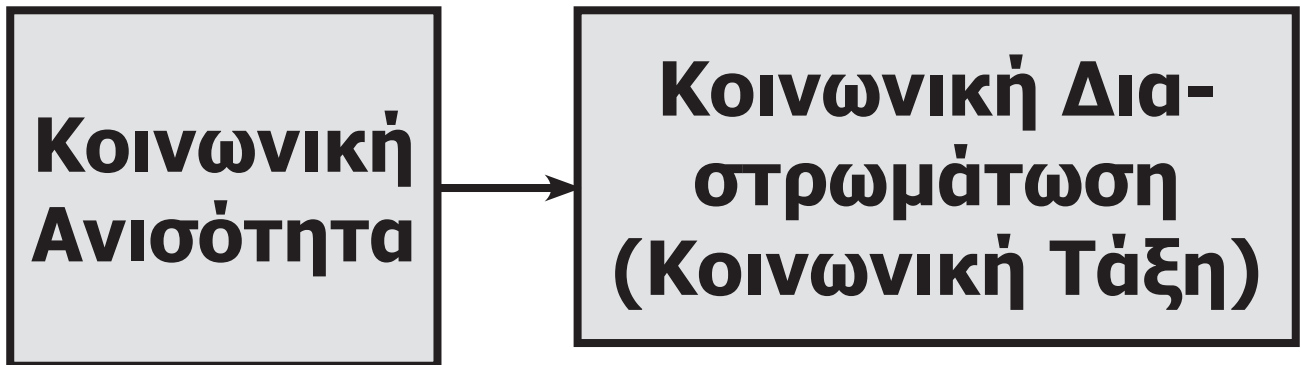

φωτ. 3.13 Στη μεταπολεμική Ελλάδα το απολυτήριο του Γυμνασίου ήταν αρκετό για ανοδική κοινωνική κινητικότητα.

Να συζητήσετε στην τάξη ποια επιπλέον εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα απαιτούνται σήμερα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

3.5 Κοινωνική Μεταβολή

Η οργάνωση κάθε κοινωνίας δε μένει αναλλοίωτη στο χρόνο. Ήδη, γνωρίζεις ότι η κοινωνική θέση της Ελληνίδας άλλαξε τα τελευταία μόλις χρόνια, ενώ από το μάθημα της Ιστορίας σου έχεις γνωρίσει τις τεράστιες κοινωνικές μεταβολές που έχουν συμβεί στην ελληνική κοινωνία στη διάρκεια των δύο περίπου αιώνων ύπαρξης του ελληνικού κράτους.

Ποιες είναι οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών;

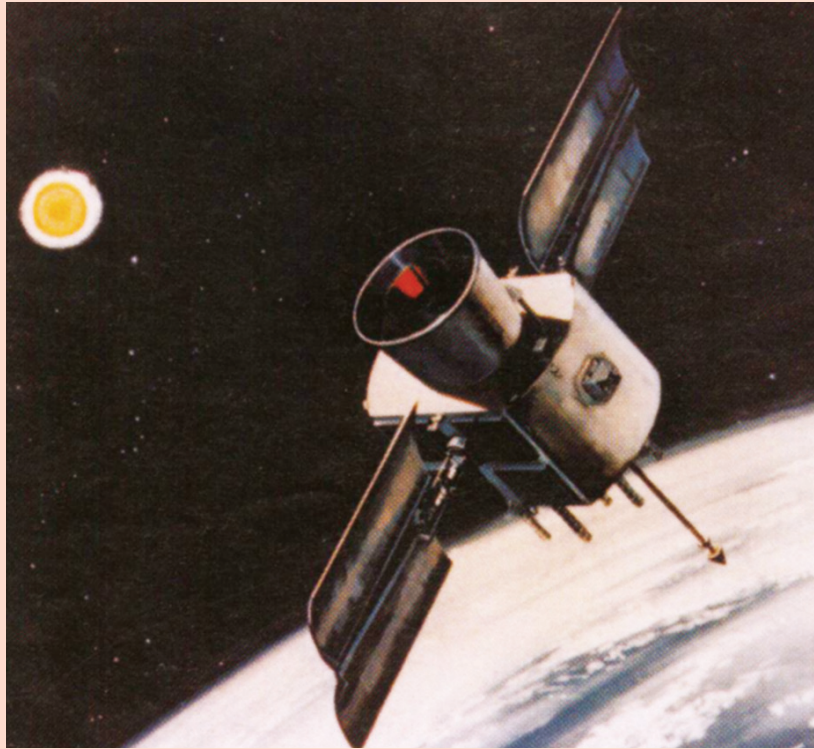
Οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών μπορεί να είναι:

- **αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον, π.χ. οι αλλαγές του κλίματος και η ξηρασία στην Υποσαχάρια Αφρική οδηγούν σε μετακινήσεις πληθυσμών,**

σε προβλήματα υποσιτισμού και σε κοινωνικές μεταβολές,

- **μεταβολές στην τεχνολογία, π.χ. η σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, που αντικατέστησε την παραδοσιακή αγροτική, οφείλεται στη βιομηχανική επανάσταση (ατμού και σιδηροδρόμων), ενώ η σύγχρονη επανάσταση υψηλής τεχνολογίας συνδέεται με σημαντικές κοινωνικές μεταβολές, όπως η παγκοσμιοποίηση. Τέλος, οι μεταβολές μπορεί να οφείλονται σε:**

- **πολέμους, επαναστάσεις και κοινωνικά κινήματα, όπως οι κοινωνικές μεταβολές που επέφερε η επανάσταση στην Κίνα και τη Ρωσία, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη Γερμανία ή το γυναικείο κίνημα στις σύγχρονες κοινωνίες.**

φωτ. 3.14 Σύγχρονος Δορυφόρος.
Στα τέλη του προηγούμενου αιώνα η τεχνολογική επανάσταση έγινε αιτία ραγδαίων κοινωνικών εξελίξεων. Αυτές οι αλλαγές οδηγούν στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης που επηρεάζει το χαρακτήρα όλων των κοινωνιών σήμερα.

Να συζητήσετε στην τάξη τις συνέπειες του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

φωτ. 3.15 Στιγμιότυπο από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, που χώριζε για πολλές δεκαετίες το Ανατολικό από το Δυτικό Βερολίνο. Ο 20ός αιώνας υπήρξε γεμάτος από κάθε είδους κοινωνικές ανατροπές. Δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι,

η Ρωσική και η Κινέζικη Επανάσταση, ο πόλεμος στο Βιετνάμ, τα κινήματα του '60, η δημιουργία και η πτώση του τείχους του Βερολίνου, η κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων στη Ν.Αφρική, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδήγησαν σε τεράστιες κοινωνικές μεταβολές.

Από την Ιστορία σας, το διαδίκτυο και τη βιβλιοθήκη του σχολείου σας ή του Δήμου / Κοινότητας να συγκεντρώσετε στοιχεία για ένα από τα παραπάνω γεγονότα και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Με ποιον τρόπο πραγματοποιείται η κοινωνική μεταβολή;

Η κοινωνική μεταβολή:

- **άλλοτε γίνεται αργά, όπως στις παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες, οι οποίες παρέμεναν σχετικά σταθερές για πολλούς αιώνες και άλλοτε ραγδαία, όπως στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες οι οποίες μεταβάλλονται ταχύτατα εξαιτίας των τεχνολογικών επαναστάσεων. Σε όλες τις περιπτώσεις τα στοιχεία της κοινωνίας που μεταβάλλονται ταχύτερα είναι ο υλικός πολιτισμός και η τεχνολογία. Πιο αργά και δύσκολα αλλάζουν χαρακτηριστικά, όπως οι αξίες και οι νοοτροπίες, π.χ. η κοινωνική μεταβολή της ελληνικής κοινωνίας τα τελευταία χρόνια είναι ραγδαία, εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων, αλλά συχνά παραμένουν**

παραδοσιακές νοοτροπίες, όπως οι προκαταλήψεις που αφορούν τις γυναίκες.

- **άλλοτε επιδιώκεται ειρηνικά, π.χ. μέσω εκλογών ή μέσω αλλαγών στη νομοθεσία, όπως η ισότητα των φύλων που κατοχυρώθηκε με νόμο στην Ελλάδα μετά τη μεταπολίτευση και άλλοτε επαναστατικά, με εξεγέρσεις και συγκρούσεις κοινωνικών ομάδων, όπως στη Γαλλική (1789) ή στην Οκτωβριανή Επανάσταση (1917). Οι συγκρούσεις χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες, εφόσον οι διάφορες ομάδες έχουν διαφορετικά συμφέροντα και επιδιώξεις.**

Ποιες είναι οι συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών;

Οι κοινωνικές μεταβολές έχουν συνέπειες:

- **στο άτομο:** Οι κοινωνικές μεταβολές βελτιώνουν τις συνθήκες ζωής σε αρκετούς τομείς και παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες στα άτομα για ανοδική κινητικότητα. Συχνά όμως οι ραγδαίοι ρυθμοί των μεταβολών στις σύγχρονες κοινωνίες, δημιουργούν στα άτομα ψυχολογικά προβλήματα (μοναξιά, ανασφάλεια) και προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής, όπως η αποξένωση και η αλλοτρίωση*.

* **Αλλοτρίωση:** η αποξένωση του σύγχρονου ανθρώπου από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και από τις πραγματικές του ανάγκες.

● **στην κοινωνία:** Η κοινωνική μεταβολή αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε κοινωνίας. Κοινωνίες οι οποίες δε μεταβάλλονται, δεν εκσυγχρονίζονται, οδηγούνται στο μααρασμό και την εξαφάνιση. Οι δημοκρατικές κατακτήσεις, η πλανητική επικοινωνία, οι επιστημονικές εξελίξεις αποτελούν συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών των τελευταίων αιώνων. Οι σύγχρονες όμως ταχύτατες μεταβολές μπορεί να δημιουργήσουν προβλήματα κοινωνικά, όπως η ανεργία, η φτώχεια, οι κοινωνικές διακρίσεις και περιβαλλοντικά, όπως η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος.

φωτ. 3.16, 17 Αττικό Τραμ

Συχνά οι σύγχρονες κοινωνίες επιλέγουν την επαναφορά παραδοσιακών μορφών οργάνωσης της

κοινωνικής ζωής. Το τραμ επανέρχεται στην Αθήνα, ως ήπιο μέσο μεταφοράς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί επαγγέλματα που κινδυνεύουν με εξαφάνιση και μικρές παραδοσιακές οικοτεχνίες.

Να συζητήσετε στην τάξη για αντίστοιχα μέτρα που γνωρίζετε και αναπτύσσονται στην τοπική σας κοινωνία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

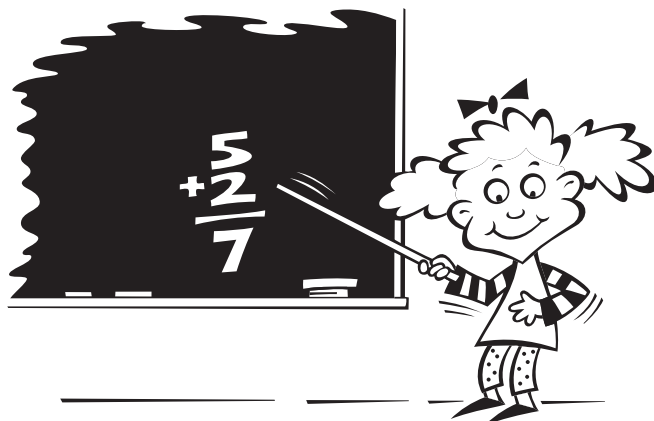
Κοινωνική Μεταβολή:

Αίτια:
**Περιβάλλον,
τεχνολογία,
πόλεμοι,
κινήματα**

Μορφή:
**Αργά -
ραγδαία,
ειρηνικά -
επανα-
στατικά**

Συνέ-
πειες:
**Στο άτομο
στην
κοινωνία**

Εργασίες – δραστηριότητες

1. Να φέρετε παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων που παρατηρείτε σήμερα. Να αναφέρετε τρόπους με τους οποίους το άτομο μπορεί να ιεραρχήσει κάθε φορά τις υποχρεώσεις του που συγκρούονται, ώστε να έχει το λιγότερο κόστος.
2. Να αναφέρετε συγκρούσεις ρόλων από κείμενα των Νεοελληνικών σας Αναγνωσμάτων.

- 3. Να καταγράψετε το επάγγελμα και την εκπαίδευση του παππού σας και του πατέρα σας, της γιαγιάς σας και της μητέρας σας. Παρουσιάζεται κινητικότητα και τι είδους;**
- 4. Με βάση τις γνώσεις σας από το μάθημα της Ιστορίας να αναφέρετε παραδείγματα επαναστατικών και ειρηνικών κοινωνικών μεταβολών στο Νεοελληνικό κράτος.**
- 5. Να αναφέρετε παραδείγματα τυπικών – άτυπων, γενικών-ειδικών και αυστηρών – ελαστικών κοινωνικών κανόνων που εφαρμόζονται στο σχολείο.**

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Δώσε δύο παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων.

- 2. Ποιοι κανόνες προσδιορίζουν το ρόλο του μαθητή; Να τους χαρακτηρίσεις κατά είδος.**
- 3. Να δώσεις δύο παραδείγματα ανοδικής και δύο καθοδικής κοινωνικής κινητικότητας.**
- 4. Τι είδους κινητικότητα πρέπει να παρουσιάζει μια κοινωνία που αναπτύσσεται;**
- 5. Ποιες αλλαγές οδηγούν σε κοινωνική μεταβολή;**
- 6. Ποιες συνέπειες έχουν οι σύγχρονες ραγδαίες μεταβολές στο άτομο και στην κοινωνία;**
- 7. Να αναφέρεις δύο επίκτητα και δύο εκ γενετής κοινωνικά χαρακτηριστικά. Με τι είδους θέσεις συνδέονται; Ποια είναι σημαντικότερα σήμερα και γιατί;**

B. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α' Στήλης δεδομένων, τα γράμματα των δεδομένων της Β' Στήλης που ταιριάζουν (Σε κάθε δεδομένο της Α' Στήλης αντιστοιχούν τρία δεδομένα της Β' Στήλης).

Α' Στήλη

1. _____ απαγόρευση κλοπής
2. _____ κανόνες κυκλοφορίας
3. _____ δώρα μεταξύ συγγενών
4. _____ στρατιωτική στολή
5. _____ απουσίες μαθητών
6. _____ καθημερινή ενδυμασία

Β' Στήλη

α. αυστηρός κανόνας

β. ελαστικός κανόνας

γ. γενικός κανόνας

δ. ειδικός κανόνας

ε. τυπικός κανόνας

στ. άτυπος κανόνας

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ – ΟΡΩΝ – ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

A

- Αγωγή Καταναλωτή Β, 141**
 Περιβάλλοντος Ε, 130
 Υγείας Ε, 124
- Αειφόρος Ανάπτυξη**
 βλ. βιώσιμη ανάπτυξη
- Αθλητισμός Β, 155**
- Αλληλεπίδραση**
 (ατόμου-κοινωνίας)..... Α, 43
- Ανεξιθρησκία..... Ε, 96**
- Ανισότητα**
 (κοινωνική)..... Β, 119, Α, 116, Γ, 91
- Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής**
 Προσωπικού (Α.Σ.Ε.Π.) Ε, 17
- Αξία (κοινωνική) Α, 110**
- Απαράγραπτα εγκλήματα..... ΣΤ, 150**
- Απαρτχάιντ..... ΣΤ, 159**

Αποκεντρωτικό	
σύστημα.....	Ε, 12
Αρχή Διάκρισης	
Λειτουργιών.....	Γ, 78, Γ, 96
Αρχή Προστασίας Δεδομένων	
Προσωπικού Χαρακτήρα	Ε, 90
Ασφάλεια (προσωπική).....	Γ, 88
Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες	
(Α.Μ.Ε.Α.).....	Ε, 65
Αττικό Μετρό.....	ΣΤ, 45
Τραμ	Α, 138
Αυτοδιοίκηση.....	Ε, 14
Αυτοέλεγχος	Β, 95

Β

Βία αθλητική	Β, 155-165
Βιομηχανική επανάσταση	Α, 130
Βιώσιμη ανάπτυξη.....	Β, 142, Ε, 129
Βουλή	Δ, 76-98, Δ, 125-126
Εφήβων.....	Δ, 84-86

Γ

Γάμος..... Β, 34, Β, 58

Γενική Γραμματεία

Απόδημου Ελληνισμού ΣΤ, 171

Γενική Γραμματεία

Νέας Γενιάς ΣΤ, 85

Γενετική ταυτότητα (DNA) Ε, 86

Γενοκτονία ΣΤ, 150

Γιατροί του κόσμου... Β, 121, ΣΤ, 145

Γιατροί χωρίς

σύνορα Β, 121, ΣΤ, 145

Δ

Δημογραφικός..... ΣΤ, 165

Δημοκρατία Γ, 57-69

Προεδρευόμενη Γ, 61

Προεδρική Γ, 61

Βασιλευόμενη Γ, 60

Δημόσια επιχείρηση Ε, 16

Δημοτικό διαμέρισμα Ε, 20

Δημοψήφισμα Γ, 59, Γ, 68

Διαθεματικότητα..... Α, 9-13
Διαστρωμάτωση κοινωνική ... Α, 117
Διαφάνεια Δ, 37, Δ, 45
Διεθνείς Οργανισμοί..... ΣΤ, 117 επ.
Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.. ΣΤ, 151
Διεθνές Δίκαιο ΣΤ, 105 επ.
Διεθνές Δικαστήριο
της Χάγης..... ΣΤ, 124
Διεθνή Ανθρώπινα
Δικαιώματα Ε, 68
Διεθνής Αμνηστία Β, 111, ΣΤ, 144
Διεθνής Ερυθρός Σταυρός ... ΣΤ, 155
Δικαιοσύνη..... Β, 97
Δικαστήρια Γ, 102, Δ, 130
Δικαστική
λειτουργία Γ, 96, Δ, 117
Δικαιώματα
ατομικά Ε, 57, Ε, 70 επ.
κοινωνικά .. Ε, 58, Ε, 112-116
πολιτικά Ε, 57, Ε 110-111
Δικτατορία Γ, 53

Ε

Εθελοντισμός	Α, 56, ΣΤ, 85
Εθνικό κράτος	Γ, 24
Έθνος	Γ, 22
Εκλογές Βουλευτικές	Δ, 13
Δημοτικές	Δ, 13
Ευρωεκλογές	Δ, 14
Εκλογικές Περιφέρειες	Δ, 32
Εκλογικό σώμα	Δ, 12
Μέτρο	Δ, 27
Σύστημα	Δ, 24
Εκτελεστική λειτουργία	Γ, 96
Έλεγχος κοινωνικός	Β, 90
Εναλλακτική θητεία	Ε, 75
Επιστολική ψήφος	Δ, 18
Ευρώ	ΣΤ, 61
Εκπαιδευτικά Προγράμματα	
Ευρωπαϊκά	ΣΤ, 85

Ευρωπαϊκή

Ένωση..... Γ, 24, Δ, 51, ΣΤ, 10 επ.

Επιτροπή.....ΣΤ, 26, ΣΤ, 53

Οικονομική

Κοινότητα.....ΣΤ, 12, ΣΤ, 17

Ευρωπαϊκό

Δικαστήριο.....ΣΤ, 54, ΣΤ, 60

Δικαστικό Δίκτυο

(eurojust) Δ, 119

Κοινοβούλιο ΣΤ, 26-45

Νέων ΣΤ, 44

Συμβούλιο.....ΣΤ, 26, ΣΤ, 47

Ευρωπαίος

Διαμεσολαβητής ΣΤ, 55

Εφημερίδα της

Κυβερνήσεως..... Δ, 88, Δ, 100

G

Greenpeace ...Ε, 127, Ε, 131, ΣΤ, 141

Η

Ηλεκτρονική Δημοκρατία..... ΣΤ, 84

Θ

Θανατική ποινή Β, 92

Θέση κοινωνική Α, 91-95
κατακτημένη/δοτή.....Α, 93-94

Θεσμοθέτηση Β, 20

Θεσμοποίηση..... Β, 21

Θεσμός Β, 12 επ.

Τυπικός/άτυπος ... Β, 20-21

Θρησκευτική ελευθερία..... Ε, 96

Ι

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου Ε, 49

Ιθαγένεια.....Δ, 12

Ινστιτούτο καταναλωτή Β, 111

Ισότητα Ε, 71-80

ευκαιριών Ε, 75

φύλων Ε, 73

Κ

- Κανόνες** Α, 102, Α, 110-113,
..... Β, 90, Γ, 14
Τυπικοί/άτυποι ... Α, 112-113
- Κάστα**..... Α, 117
- Καταναλωτισμός**..... Β, 130, Β, 140
- Κεντρική Ένωση Δήμων
(Κ.Ε.Δ.Ε.)** Ε, 8
- Κέντρο Ενημέρωσης Για Θέματα
Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)**..... Ε, 138
- Κέντρα Απασχόλησης
Περίθαλψης Ηλικιωμένων
(Κ.Α.Π.Η.)** Α, 81
- Κινήματα κοινωνικά** Β, 126, Δ, 38
- Κινητικότητα**..... Α, 120
- Κλωνοποίηση** Ε, 86
- Κοινή γνώμη** Ε, 98
- Κοινωνία**..... Α, 38-40, Α, 137, Β, 116
Παραδοσιακή Α, 134
**πλανητική (πλανητικό
χωριό)** Δ, 54, Δ, 55

πληροφορίας.. Δ, 95, ΣΤ, 79
πολυπολιτισμική..... Α, 63
πλουραλιστική Δ, 38
πολιτική Γ, 11
πολιτών..... Δ, 42
Κοινωνικά προβλήματα .. Β, 113 επ.
Κοινωνικοποίηση Β, 55 επ.
Κόμμα πολιτικό..... Δ, 35-38
Κράτος..... Β, 75, Γ, 24
 Κοινωνικό..... Γ, 91, Ε, 112
 Δικαίου Γ, 84-86
Κυβέρνηση..... Δ, 88, Δ, 110-112,
 Δ, 128-130
Κυκλοφοριακή Αγωγή..... Β, 149
Κώδικας Οδικής
 Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.)..... Β, 148

Λ

Λαϊκή Νομοθετική

 Πρωτοβουλία Γ, 59

 Κυριαρχία..... Γ, 79

Λογοκρισία..... Ε, 99

Μ

Μεταβολή (κοινωνική)..... Α, 129 επ.

Μη Κυβερνητικές

**Οργανώσεις Β, 27, Β, 125,
..... Δ, 50, ΣΤ, 140**

**Μ.Μ.Ε. Β, 27, Β, 76, Β, 84, Β, 157,
..... Β, 162, Δ, 53-60, Ε, 99**

Μοναρχία.....Γ, 53

Μονογονεϊκή Οικογένεια..... Β, 37

Ν

NATO (North Atlantic

Organisation) ΣΤ, 135

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ε, 30

Νομικά Πρόσωπα Ε, 14

Νομοθεσία, νόμος..... Β, 96

Νομοθετική

Λειτουργία Γ, 96, Δ, 76

Ο

Οικογένεια Β, 34, Β, 64, Β, 68

πυρηνική/εκτεταμένη .. Β, 35-36

Οικονομική και Νομισματική

Ένωση (Ο.Ν.Ε.) ΣΤ, 61

Οικουμενική Διακήρυξη

Δικαιωμάτων

ΑνθρώπουΑ, 98, ΣΤ, 148, ΣΤ, 153

Ολυμπιακή εκχειρίδα..... ΣΤ, 174

Ολυμπιακοί Αγώνες ΣΤ, 175

Ομάδες κοινωνικές..... Α, 39 επ.

ευάλωτες.....Α, 64, ΣΤ, 79

ΟμογενείςΓ, 24, ΣΤ, 171

Οργανισμός Απασχόλησης

Εργατικού Δυναμικού

(Ο.Α.Ε.Δ.)Α, 126

Οργανισμός για την Ασφάλεια

και τη Συνεργασία στην

Ευρώπη (Ο.Α.Σ.Ε.) ΣΤ, 137

Οργανισμός Ηνωμένων

Εθνών (Ο.Η.Ε.) ... Β, 126, ΣΤ, 120 επ.

**Οργανισμοί Τοπικής
Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.)..... Ε, 19**

Π

Παγκοσμιοποίηση Α, 130

Παιδικά Χωριά SOS Β, 41

Παραοικονομία Β, 136

Παραολυμπιακοί Αγώνες..... Β, 159

Παραπληροφόρηση Β, 78, Δ, 56

Πατριαρχική οικογένεια Β, 35

Περιφέρεια διοικητική Ε, 15

Πόλις..... Γ, 12

Πολιτεία Γ, 11-20

Πολίτευμα Γ, 52

Πολιτική..... Γ, 32

Πολίτης Γ, 32

ενεργός Δ, 42-50

Πολιτισμός Α, 32

Πολυκομματισμός..... Δ, 37

Πράξη Νομοθετικού

Περιεχομένου Γ, 98

Προεδρικό διάταγμα...Δ, 100, Δ, 112
Πρόεδρος Δημοκρατίας ... Γ, 61, Γ, 81,
..... Δ, 99 -109, Δ, 127
Προκατάληψη..... Α, 63, Β, 136
Προσηλυτισμός Ε, 96
Προϋπολογισμός.....Δ, 94, ΣΤ, 42
Πρωθυπουργός Δ, 111
Πρωταθλητισμός..... Β, 157

Ρ

ΡατσισμόςΑ, 64, Α, 70, Β, 122
Ρόλος κοινωνικός.....Α, 100-104

Σ

Σύγκρουση ΡόλωνΑ, 104
Συμβούλιο Ευρώπης..... ΣΤ, 140
Συμπεριφορά.....Α, 42
Συνήγορος του Παιδιού Β, 53
Πολίτη Ε, 92
Συνθήκη Μάαστριχτ..... ΣΤ, 12
Ρώμης ΣΤ, 12
Σέγκεν ΣΤ, 82

Συνοικιακά Συμβούλια..... Ε, 20
ΣύνταγμαΓ, 70-76, Δ, 36, Ε, 60
Ευρωπαϊκό ...ΣΤ, 13, ΣΤ, 80

Τ

Τάξη κοινωνική Α, 118
Ταύτιση Β, 84
Τεχνολογική Επανάσταση..... Α, 130
Τύπου ελευθερία Ε, 97

Υ

Υγεία Ε, 123
Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε.
για τους πρόσφυγες ΣΤ, 131
Υπογεννητικότητα Β, 37
Υποσιτισμός Β, 138
Υπουργείο Παιδείας Β, 73, Β, 91,
..... Δ, 111, Ε, 117
Υφυπουργός Δ, 112

U

Unesco..... ΣΤ, 124

Unicef..... Β, 121, Β, 126

Φ

Φτώχεια Β, 130-142

σχετική-απόλυτη .. Β, 130-131

W

WWF..... Β, 111, ΣΤ, 141

Χ

Χαρακτηριστικά

ατομικά / κοινωνικάΑ, 42

Χώροι Υγειονομικής Ταφής

Αποριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.)..... Ε, 26

Ψ

Ψήφος.....Δ, 18

ΨηφοφορίαΔ, 17

Ψυχρός πόλεμος ΣΤ, 135

[Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ = τόμοι 1, 2, 3, 4, 5, 6]

Ευρετήριο Ηλεκτρονικών Διευθύνσεων που αναφέρονται στο Βιβλίο

1. Γενικοί Αναζητητές

- www.google.com, www.in.gr

2. Δημόσιες και Ανεξάρτητες Υπηρεσίες, Αρχές και πολιτικά κόμματα

- Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων: www.dpa.gr
- Ανώτατο Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού:
- Γενική Γραμματεία Αθλητισμού: www.sports.gov.gr
- Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού: www.ggae.gr
- Γενική Γραμματεία Ισότητας: www.isotita.gr
- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς:

- **Εθνικό Κοινοβούλιο:**
www.parliament.gr
- **Εθνικό Τυπογραφείο:** www.et.gr
- **Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού:**
www.not.gr
- **Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες:** www.gcr.gr
- **Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.):** www.kethi.gr
- **Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Κ.Κ.Ε.):** www.kke.gr
- **Νέα Δημοκρατία (Ν.Δ.):** www.nd.gr
- **Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.):**
www.oaed.gr
- **Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (Π.Α.Σ.Ο.Κ.):** www.pasok.gr
- **Προεδρία της Δημοκρατίας:**
www.presidency.gr
- **Συνασπισμός:** www.syriza.gr

- **Συνήγορος του Πολίτη:**
www.synigoros.gr

Οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις όλων των Υπουργείων αναφέρονται στις σελίδες 111 - 113 του τόμου 4.

3. Διεθνείς Θεσμοί

- **Διεθνής Ερυθρός Σταυρός:**
www.icrc.org
- **Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών Ελσίνκι:**
- **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων:**
www.echr.coe.int
- **NATO:** www.nato.int
- **Ο.Η.Ε.:** www.un.org
- **Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες:** www.unhcr.org
- **Unesco:** www.unesco.org
- **Unicef:** www.unicef.gr

4. Ειδικές Ιστοσελίδες

- **ΑΝΤΙΝΤΟΠΙΝΓΚ:**
- **Άτομα με Ειδικές Ανάγκες:**
www.disability.gr
- **Αττικό μετρό:** **www.metro.gr**
- **Αττικό τραμ:**
- **Ίδρυμα Μαραγκοπούλου:**
www.mfhr.gr
- **Νόμπελ (Βραβεία):**
www.nobelprizes.com

5. Ευρωπαϊκή Ένωση

- **Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής:**
www.europa.eu.int/institutions/ombudsman/
- **Ευρωπαϊκή Επιτροπή:**
www.ee.gr, www.europa.eu.int
- **Ευρωπαϊός Καταναλωτής:**
www.yomag.net
- **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο:**
www.europarliament.gr

6. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

- **Γιατροί του Κόσμου:**

www.mdgreece.gr

- **Γιατροί χωρίς Σύνορα:**

www.msf.gr

- **Διεθνής Αμνηστία:**

www.amnesty.gr

- **Ένωση Καταναλωτών Ποιότητας Ζωής (Ε.Κ.ΠΟΙ.ΖΩ.):**

www.ekpizo.gr

- **Greenpeace: www.greenpeace.gr**

- **Ινστιτούτο Καταναλωτή (ΙΝ.ΚΑ.):**

www.inka.gr

- **Παιδικά χωριά ΣΟΣ:**

www.sos_village.gr

- **WWF: www.wwf.gr**

7. Περιοδικά

- **Γαϊόραμα: www.georama.gr**

- **National Geographic:**

www.nationalgeographic.gr

Φωτογραφίες και πίνακες που χρησιμοποιήθηκαν ανά Κεφάλαιο:

Κεφ.1: πίν.1.1 Τσαούσης Δ.Γ, Η κοινωνία του Ανθρώπου, Gutenberg, (1987), φωτ.1.3 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.2: φωτ.2.3, 2.4, 2.7 Ελευθεροτυπία, σκίτσα για το ρατσισμό από το φυλλάδιο της ΕΕ Εγώ ρατσιστής;, φωτ.2.5, 6 Καθημερινή.

Κεφ.3: φωτ.3.8 Από το φυλλάδιο Οικογενειακού Δικαίου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (1983), φωτ. 3.10, 11, 16 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.4: φωτ.4.6. Αναγνωστικό Α΄ Δημοτικού ΟΕΔΒ για τα έτη 1955-1978, φωτ.4.7 (διευρυμένη οικογένεια) Το παιδί στην παραδοσιακή και στη σύγχρονη κοινωνία, εκδ. Ελληνικά Γράμματα (2002), 4.8 Καθημερινή.

Κεφ.5: φωτ.5.10 Διεθνής Αμνηστία, φωτ.5.12 Καθημερινή.

Κεφ.6: πίν.6.1, 6.2, 6.3 Ελευθεροτυπία, φωτ. 6.8, 6.9, 6.10 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.7: φωτ.7.3 Δημοκρατία: 80 Ερωτήσεις και Απαντήσεις, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου/Unesco, Εστία (1996), φωτ.7.5, 7.6 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.8: φωτ.8.3, 8.5, Καθημερινή, φωτ.8.7, 8.11 Δημοκρατία: 80 Ερωτήσεις και Απαντήσεις, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου/Unesco, Εστία (1996), 8.9 UNESCO.

Κεφ.9: φωτ.9.1, 9.3, 9.4, 9.6, πίν. 9.1 Ελευθεροτυπία, φωτ.9.5, 9.7 Η Ελλάδα του 20ού αιώνα, Επτά Ημέρες Καθημερινή.

Κεφ.10: πίν.10.3 περιοδικό Βουλής, φωτ. 10.6 Ίδρυμα Καραμανλή, γραφείο Χρ. Σαρτζετάκη, Ελευθεροτυπία.

Κεφ.11: φωτ.11.4 Βουλή.

Κεφ.12: πίν. 12.1 Eurostat, φωτ.12.4 Ελευθεροτυπία, φωτ.12.12, 12.13. Greenpeace, φωτ. 12.14 Ελευθεροτυπία.

Κεφ. 13: φωτ.13.4 Ίδρυμα Καραμανλή, φωτ.13.16 γραφείο Πρωθυπουργού. Όλο το άλλο φωτογραφικό υλικό προέρχεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Κεφ.14: πίν. 14.1: Ζακάρ Ανρί, Πέντε δισεκατομμύρια άνθρωποι σε ένα πλεούμενο, Ροές (1989). φωτ.14.16 Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, πίν. 14.2 ΟΗΕ, πίν. 14.4 Ολυμπιακή Επιτροπή. Όλο το υπόλοιπο υλικό προέρχεται από δημόσιες Υπηρεσίες (Υπουργεία, Βουλή, Προεδρία της Δημοκρατίας κ.ά.) και τους ευχαριστούμε.

Θερμά ευχαριστούμε την κα Έλλη Μητράκου, για την παραχώρηση

του φωτογραφικού υλικού της Βουλής, τους υπεύθυνους φωτογραφικού υλικού του Ιδρύματος Καραμανλή, το γραφείο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Αθήνα και το Δημήτρη Βάκη για την ηλεκτρονική επεξεργασία όλων των πινάκων του βιβλίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος 5

Εισαγωγή 9

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγικές
έννοιες 25

Κεφάλαιο 2: Κοινωνικές
ομάδες 47

Κεφάλαιο 3: Κοινωνική
οργάνωση και μεταβολή 85

Ευρετήριο όρων – εννοιών 146

Ευρετήριο ηλεκτρονικών
διευθύνσεων 161

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.